

Центральноукраїнський національний технічний університет
Економічний факультет
Кафедра «Міжнародні економічні відносини та іноземних мов»

«Допущено до захисту»
Зав. кафедрою МЕВтаІМ
д.е.н., професор

_____ Іван МИЦЕНКО
« ____ » _____ 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти
на тему:
«ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ АДАПТАЦІЇ ЇЇ МЕХАНІЗМІВ В УКРАЇНІ»

Виконав здобувач вищої освіти
4 курсу, групи МЕВ-22
ОПП «Міжнародні економічні
відносини»
спеціальності 292 «Міжнародні
економічні відносини»

_____ Богач П.В.
« ____ » _____ 2026 р.

Керівник роботи
д.е.н., професор

_____ Іван МИЦЕНКО
« ____ » _____ 2026 р.

Рецензент _____

м. Кропивницький

Центральноукраїнський національний технічний університет

Факультет економічний

Кафедра Міжнародних економічних відносин та іноземних мов

Рівень вищої освіти Бакалавр

Галузь знань 29 «Міжнародні відносини»

Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»

Освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Іван МИЦЕНКО

«_____» _____ 2026 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗА ПЕРШИМ (БАКАЛАВРСЬКА) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Богача Петра Володимировича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи

Фіскальна політика Європейського Союзу та перспективи адаптації її механізмів в Україні

Миценко Іван Михайлович, д.е.н., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи до захисту _____

4. Мета та завдання кваліфікаційної роботи Метою є дослідження особливостей фіскальної політики Європейського Союзу, аналіз сучасних механізмів її реалізації та обґрунтування напрямів адаптації європейських фіскальних практик до умов функціонування системи державних фінансів України.

Завдання: дослідити теоретичні засади реалізації фіскальної політики в країнах Європейського Союзу; охарактеризувати інституційні основи функціонування Єврозони; проаналізувати сучасні тенденції розвитку Єврозони та оцінити ефективність функціонування євро; дослідити взаємозв'язок фіскальних показників Республіки Польща з критеріями конвергенції Єврозони; проаналізувати механізми фінансової підтримки України з боку Європейського Союзу; визначити напрями адаптації фіскальних правил України до стандартів Європейського Союзу.

5. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 1	проф. Миценко І.М.		
Розділ 2	проф. Миценко І.М.		
Розділ 3	проф. Миценко І.М.		

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір теми і об'єкта дослідження, призначення наукового керівника	02.02.2026-13.02.2026	
2	Розробка завдання на кваліфікаційну роботу, складання календарного плану його виконання	16.02.2026-06.03.2026	
3	Опрацювання навчальної та наукової літератури і складання плану роботи	09.03.2026-10.04.2026	
4	Проведення наукових досліджень, обробка фактичного матеріалу	13.04.2025-08.05.2026	
5	Написання тексту 1-го розділу роботи та подання його на рецензування керівникові	11.05.2026-17.05.2026	
6	Написання тексту 2-го розділу роботи та подання його на рецензування керівникові	18.05.2026-31.05.2026	
7	Написання тексту 3-го розділу роботи та подання його на рецензування керівникові	01.06.2026-07.06.2026	
8	Усунення недоліків, написання остаточного варіанта тексту, оформлення кваліфікаційної роботи	08.06.2026-11.06.2026	
9	Перевірка на плагіат	12.06.2026-16.06.2026	
10	Отримання відгуку наукового керівника	17.06.2026-21.06.2026	
11	Рецензування кваліфікаційної роботи	22.06.2026-25.06.2026	
12	Захист кваліфікаційної роботи на засіданні екзаменаційної комісії		

Дата видачі завдання

« ____ » _____ 2026 року

Підпис керівника

(прізвище та ініціали)

Завдання прийнято до виконання

« ____ » _____ 2026 року

Підпис здобувача

АНОТАЦІЯ

Фіскальна політика Європейського Союзу та перспективи адаптації її механізмів в Україні. - Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття вищої освіти ступеня “бакалавр” за освітньо-професійною програмою «Міжнародні економічні відносини» зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» – Центральноукраїнський національний технічний університет. – Кропивницький. – 2026.

У бакалаврській роботі досліджено особливості фіскальної політики Європейського Союзу та перспективи адаптації її механізмів в Україні. Розглянуто теоретичні засади реалізації фіскальної політики в країнах ЄС, проаналізовано інституційні основи функціонування Єврозони та сучасні тенденції її розвитку. Проведено аналіз фіскальних показників Республіки Польща та їх взаємозв'язку з критеріями конвергенції Єврозони. Досліджено механізми фінансової підтримки України з боку Європейського Союзу, зокрема в межах програми Ukraine Facility. Обґрунтовано напрями адаптації фіскальних правил України до стандартів ЄС та визначено рекомендації щодо вдосконалення системи державних фінансів у контексті європейської інтеграції.

Ключові слова: фіскальна політика, Європейський Союз, Єврозона, фіскальні правила, фіскальна стійкість, державний борг, бюджетний дефіцит, критерії конвергенції, Ukraine Facility, європейська інтеграція.

ABSTRACT

Fiscal Policy of the European Union and Prospects for Adapting Its Mechanisms in Ukraine.- Manuscript.

Qualifying bachelor's thesis for the degree of higher education in the educational and professional program "International Economic Relations" in the specialty "International Economic Relations". – Central Ukrainian National Technical University. - Kropyvnytskyi. - 2026.

The bachelor's thesis examines the peculiarities of the fiscal policy of the European Union and the prospects for adapting its mechanisms in Ukraine. The theoretical foundations of fiscal policy implementation in EU member states are analyzed, along with the institutional framework of the Eurozone and current trends in its development. The study investigates the fiscal indicators of the Republic of Poland and their relationship with the Eurozone convergence criteria. Particular attention is paid to the mechanisms of the European Union's financial support for Ukraine, including the Ukraine Facility program. The thesis substantiates directions for adapting Ukraine's fiscal rules to EU standards and proposes recommendations for improving the public finance management system in the context of European integration.

Keywords: fiscal policy, European Union, Eurozone, fiscal rules, fiscal sustainability, public debt, budget deficit, convergence criteria, Ukraine Facility, European integration.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРОЗОНИ.....	9
1.1. Особливості реалізації фінансової політики в країнах ЄС.....	9
1.2. Інституційні засади функціонування Єврозони	19
Висновки до розділу.....	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ ЄВРОЗОНИ ТА ФІСКАЛЬНИХ ПОКАЗНИКІВ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА.....	27
2.1. Сучасні тенденції розвитку Єврозони та оцінка ефективності функціонування євро.....	27
2.2. Аналіз фінансових показників Республіки Польща та їх взаємозв'язку з критеріями конвергенції Єврозони	35
Висновки до розділу.....	42
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	45
3.1. Фінансова підтримка України з боку ЄС та адаптація фінансових правил до європейських вимог	45
3.2. Напрями адаптації фінансових правил України до стандартів Європейського Союзу	51
Висновки до розділу.....	59
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний розвиток світової економіки характеризується посиленням інтеграційних процесів, зростанням взаємозалежності національних економік та необхідністю забезпечення макроекономічної стабільності в умовах глобальних викликів. У цих умовах особливого значення набуває фінансова політика як один із ключових інструментів державного регулювання економіки, що забезпечує збалансованість державних фінансів, підтримку економічного зростання та соціальної стабільності. Для країн Європейського Союзу питання ефективної реалізації фінансової політики є особливо актуальним з огляду на необхідність координації бюджетних рішень між державами-членами, дотримання встановлених фінансових правил та забезпечення стійкості Економічного і валютного союзу.

Функціонування Європейського Союзу та Єврозони ґрунтується на системі інституційних механізмів і фінансових обмежень, спрямованих на підтримання бюджетної дисципліни та запобігання надмірному накопиченню державного боргу. Водночас фінансово-економічні кризи, пандемія COVID-19, енергетична криза та повномасштабна військова агресія російської федерації проти України стали суттєвими викликами для фінансової політики держав-членів ЄС, що зумовило необхідність удосконалення існуючих механізмів бюджетного регулювання та реформування системи фінансових правил.

Для України дослідження європейського досвіду реалізації фінансової політики набуває особливого значення в контексті набуття статусу країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу та необхідності адаптації національної системи державних фінансів до європейських стандартів. Умови воєнного стану, значне зростання державного боргу, потреба у післявоєнному відновленні економіки та отримання масштабної фінансової підтримки від ЄС

актуалізують питання вдосконалення механізмів бюджетного управління, фінансового контролю та забезпечення фінансової стійкості держави.

Теоретичні та практичні аспекти фінансової політики, бюджетної дисципліни, державного боргу та фінансової стійкості досліджувалися у працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Значний внесок у розвиток наукових підходів до аналізу фінансової політики зробили представники економічної науки, які досліджували проблеми державних фінансів, механізми функціонування валютних союзів, бюджетне регулювання та питання макроекономічної стабільності. Разом із тим сучасні трансформаційні процеси в Європейському Союзі та нові виклики для України потребують подальшого вивчення та узагальнення накопиченого досвіду.

Метою бакалаврської роботи є дослідження особливостей фінансової політики Європейського Союзу, аналіз сучасних механізмів її реалізації та обґрунтування напрямів адаптації європейських фінансових практик до умов функціонування системи державних фінансів України.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- дослідити теоретичні засади реалізації фінансової політики в країнах Європейського Союзу;
- охарактеризувати інституційні основи функціонування Єврозони;
- проаналізувати сучасні тенденції розвитку Єврозони та оцінити ефективність функціонування євро;
- дослідити взаємозв'язок фінансових показників Республіки Польща з критеріями конвергенції Єврозони;
- проаналізувати механізми фінансової підтримки України з боку Європейського Союзу;
- визначити напрями адаптації фінансових правил України до стандартів Європейського Союзу.

Об'єктом дослідження є фінансова політика Європейського Союзу як складова системи економічного управління та регулювання державних фінансів.

Предметом дослідження є механізми реалізації фінансової політики ЄС, система фінансових правил, критерії конвергенції та можливості їх адаптації в Україні.

У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, зокрема методи аналізу та синтезу, порівняння, узагальнення, статистичного аналізу, кореляційного аналізу, графічний метод, а також системний підхід до дослідження економічних явищ і процесів.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові акти Європейського Союзу та України, офіційні матеріали Європейської Комісії, Європейського центрального банку, Міжнародного валютного фонду, статистичні дані Eurostat, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, а також аналітичні матеріали міжнародних організацій.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання сформульованих висновків і рекомендацій у процесі вдосконалення системи фінансового регулювання України та адаптації національної бюджетної політики до вимог Європейського Союзу в умовах реалізації євроінтеграційного курсу держави.

Структура роботи зумовлена метою та завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Робота складається з 66 сторінок, 8 рисунків, 2 таблиць та списку використаних джерел з 26 позицій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРОЗОНИ

1.1 Особливості реалізації фінансової політики в країнах ЄС

Світові фінансово-економічні потрясіння посилюють актуальність наукових досліджень системи фінансових правил, а також потребу в удосконаленні наявних і розробленні нових механізмів фінансового регулювання, спрямованих на забезпечення бюджетної та фінансової стійкості, а також підтримання макроекономічної рівноваги. Упродовж останніх років значна кількість держав при формуванні політики зміцнення системи державних фінансів застосовує подібні підходи, правила та нормативні обмеження.

Якщо фінансові правила першого покоління були орієнтовані насамперед на простоту використання та оперативність реалізації, то після виникнення кризових явищ сформувалося нове покоління правил, яке характеризується більшою гнучкістю та посиленням вимог до прозорості бюджетного процесу [1].

Передусім варто розглянути сутність цього поняття [2, с. 4]. На відміну від процедурних норм, фінансові правила встановлюють конкретні кількісні обмеження для окремих показників. Водночас, якщо допустимі межі таких показників щороку змінюються, їх не можна відносити до категорії фінансових правил. Загалом вони можуть мати як жорсткий, так і м'який характер.

Як і будь-який інструмент державного регулювання, фінансові правила мають як переваги, так і недоліки. Серед основних переваг доцільно виокремити формування деполітизованих засад реалізації фінансової політики, запобігання домінуванню вузькогрупових інтересів політичних еліт, пов'язаних із виборчим циклом та нераціональним використанням бюджетних коштів. Крім того, застосування фінансових правил сприяє посиленню контролю за державними фінансами, забезпечує фінансову консолідацію, знижує рівень невизначеності,

підвищує прозорість і відкритість бюджетної політики, формує позитивні очікування економічних агентів та зміцнює довіру суспільства до органів влади.

Разом із тим ефективність фіскальних правил часто стає предметом дискусій і критики. Основні аргументи скептиків наведено у праці [3, с. 6–7]. Насамперед зазначається, що традиційні підходи макроекономічного аналізу та теорія державних фінансів переважно не враховують концепцію політики правил. Для досягнення таких цілей, як макроекономічна стабілізація, соціальна справедливість та ефективний розподіл ресурсів, широко використовується дискреційний підхід. Його ключовою перевагою є можливість швидкого реагування на економічні шоки та забезпечення необхідної гнучкості державної політики.

По-друге, дотримання фіскальної дисципліни може забезпечуватися урядом і без наявності постійно закріплених правил, а довіра до державної політики здатна формуватися незалежно від них. Водночас відмова від використання фіскальних правил є можливою лише за умов проведення ефективної макроекономічної політики, яка характеризується стабільним економічним зростанням, низькими показниками інфляції та безробіття, збалансованістю бюджету і високою репутацією державних інституцій. По-третє, критика правил пов'язана з тим, що вони можуть створювати надмірні бюрократичні обмеження. Проте на практиці їх дія нерідко забезпечує швидкий та ефективний ринковий вплив навіть без застосування суворих санкцій. По-четверте, існує ризик використання прогалів у системі бухгалтерського обліку та бюджетної звітності для обходу встановлених обмежень, що може сприяти прийняттю непрозорих рішень. Загалом фіскальні правила здатні посилювати проциклічність економічної політики, знижувати результативність фіскальних заходів через обмеження гнучкості та демонструвати низьку ефективність за відсутності реальної політичної волі щодо дотримання бюджетної дисципліни.

У своїх дослідженнях Р. Копич аналізує вплив фіскальної політики провідних країн Єврозони на держави Південної Європи, які традиційно належать до групи найбільш уразливих економік регіону. Учений доходить висновку, що політика фіскальної ощадності, яку реалізують найбільші економіки Єврозони, може чинити стримувальний вплив на розвиток південноєвропейських країн. Насамперед це стосується зовнішніх ефектів, які виникають унаслідок покращення бюджетного сальдо Франції. Водночас у Німеччині політика бюджетної ощадності характеризується трансформацією короткострокового рестрикційного впливу в стимулюючий ефект, що проявляється через два-три роки після її впровадження. Подібна тенденція спостерігається на прикладі Греції, де довгострокові позитивні наслідки покращення бюджетного балансу як у Німеччині, так і в межах Єврозони загалом є досить відчутними. Отже, на думку автора, результати реалізації політики фіскальної ощадності суттєво відрізняються залежно від особливостей окремих регіонів європейської периферії [4].

Ю. Крихтіна та К. Карачарова узагальнюють основні виклики, що постають перед забезпеченням стійкості системи державних фінансів. До ключових інструментів підтримання такої стійкості вони відносять створення незалежних фіскальних інституцій, запровадження законодавчих норм фіскальної відповідальності, використання комплексу фіскальних правил та ефективне управління фіскальними ризиками. Науковці визначають головною метою фіскальних правил посилення бюджетної дисципліни, наголошуючи при цьому на необхідності забезпечення координації політики між різними рівнями влади відповідно до сфери їх інституційної відповідальності. Призначення фіскальних правил вони вбачають у зниженні невизначеності щодо майбутніх напрямів розвитку фіскальної політики. У межах Європейського Союзу особливого значення набуває поняття фіскальної стійкості, яке трактується як здатність уряду підтримувати поточний рівень державних витрат і податкової

політики у довгостроковій перспективі без загрози втрати платоспроможності. Водночас визнання проблеми фінансової стійкості на політичному рівні пов'язується з погіршенням бюджетних позицій країн-членів ЄС, зростанням державного боргу, посиленням бюджетного навантаження та демографічними змінами, зокрема старінням населення [5].

Загалом процес становлення та розвитку фінансових правил відбувався поетапно, проходячи кілька послідовних стадій еволюції (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Етапи розвитку фінансових правил на міжнародному рівні

Етап розвитку	Характерні риси етапу
Перший (середина XIX ст.)	Ухвалення так званого "золотого правила" на субнаціональному рівні окремими територіальними одиницями, зокрема штатами США та кантонами Швейцарії, що орієнтовано на підтримання поточного балансу бюджету для надання доступу до ринкового фінансування капітальних видатків
Другий (після Другої світової війни)	Запровадження в окремих країнах, зокрема Німеччині, Італії, Японії, Нідерландах норм збалансованого бюджету, які забезпечували стабілізаційні урядові програми. В окремих країнах (Франція, Індонезія) безпосередньо обмежувалось або заборонялось фінансування дефіциту бюджету за рахунок джерел від центрального банку
Третій (починаючи з 1994 р.)	Прийняття в Новій Зеландії у 1994 р. Закону про фінансову відповідальність після запровадження інфляційного таргетування обґрунтувало запровадження в окремих країнах фінансових правил стосовно збалансування бюджету, обмеження боргових зобов'язань та видатків на різних рівнях. Країни-члени ЄС у 1997 р. прийняли Пакт стабільності і зростання; водночас норми збалансування бюджету і боргу реалізовувалися у США, Канаді, Аргентині, Бразилії, Перу, Швейцарії, що фіксувалося конституційними та законодавчими нормами, міжнародними угодами.

За: побудовано автором [3; 6]

Залежно від етапу економічного циклу, на якому знаходиться національна економіка, у державному регулюванні розрізняють два ключові типи фінансової політики: стимулюючу та стримуючу. Стимулююча фінансова політика використовується насамперед у періоди економічного спаду й має на меті зменшення рецесійного розриву, скорочення безробіття та активізацію сукупного попиту в економіці. В умовах кризових явищ заходи державної

політики зосереджуються на здешевленні кредитних ресурсів, зниженні податкового навантаження, прискоренні амортизаційних відрахувань та наданні податкових пільг для інвестиційної діяльності. Основними засобами реалізації стимулюючої фіскальної політики є нарощування державних видатків на закупівлю товарів і послуг, зниження податкового навантаження, а також збільшення обсягів трансфертних платежів населенню та суб'єктам господарювання.

Основними принципами формування стимулюючої фіскальної політики є такі [7]:

- ефективність оподаткування, що передбачає використання податкових інструментів, які сприяють економічному зростанню та активізації господарської діяльності суб'єктів економіки;

- принцип єдиного податку, який полягає в об'єднанні кількох платежів, що надходять з одного об'єкта оподаткування, у межах одного оптимального податку;

- достатність, яка забезпечує формування належного обсягу доходів бюджетів усіх рівнів для фінансування необхідних видатків;

- податкоспроможність, відповідно до якої рівень податкового навантаження прямо залежить від доходів та матеріального добробуту платника;

- рівнонапруженість, що передбачає встановлення податкових зобов'язань для всіх суб'єктів господарювання відповідно до їхніх фінансових можливостей і результатів діяльності через використання єдиних або диференційованих ставок;

- стабільність оподаткування, яка полягає у збереженні незмінності податкової системи протягом тривалого часу та забезпеченні балансу інтересів держави і платників податків;

– системність та внутрішня узгодженість податкової системи, що проявляється у взаємозв'язку та скоординованості змін основних податкових показників відповідно до трансформації ключових економічних параметрів і сприяє збереженню єдиного економічного простору держави.

Іншим різновидом є стримуюча фіскальна політика, яка використовується в умовах економічного піднесення та перегріву економіки. Основною метою стримуючої фіскальної політики є зменшення інфляційного розриву, уповільнення темпів інфляції та обмеження надмірного зростання сукупного попиту. Для запобігання перегріву економіки держава зазвичай застосовує заходи, спрямовані на подорожчання кредитних ресурсів, запровадження нових податків або підвищення ставок уже існуючих, скасування механізму прискореної амортизації та скорочення податкових стимулів для інвестиційної діяльності. До інструментів стримуючої фіскальної політики належать скорочення державних закупівель, підвищення податків та зменшення обсягів трансфертів.

Принципи реалізації стримуючої фіскальної політики включають [7]:

– множинність податків, яка передбачає використання системи диференційованих податків і різноманітних об'єктів оподаткування та забезпечує взаємодоповнювальний характер податкових надходжень;

– гнучкість або еластичність оподаткування, що дає можливість оперативно адаптувати податковий механізм до змін економічних умов і потреб розвитку;

– принцип невідворотності відповідальності передбачає обов'язкове притягнення до відповідальності осіб, які порушили податкове законодавство, згідно з вимогами та нормами чинного законодавства України;

– нейтральність оподаткування, яка полягає у встановленні податків і зборів таким чином, щоб вони не створювали штучних переваг або обмежень для окремих платників та не впливали на їхню конкурентоспроможність.

Із набуттям чинності Маастрихтського договору про створення Європейського Союзу у 1992 році розпочався активний процес конвергенції соціально-економічного розвитку держав-членів. Важливою складовою цього процесу стало формування механізмів посиленого економічного та фінансового нагляду. Положення Договору встановлювали вимогу щодо недопущення перевищення рівня бюджетного дефіциту понад 3 % валового внутрішнього продукту та підтримання державного боргу на рівні, що не перевищує 60 % ВВП.

Дослідники наголошують, що сучасна система економічного та фінансового нагляду в Європейському Союзі розвивалася поступово й нерівномірно. Її трансформація відбувалася як реакція на нові економічні виклики, а також з урахуванням практичного досвіду, отриманого в процесі функціонування наглядових механізмів.

У 1997 році для посилення координації національної економічної та бюджетної політики було прийнято Пакт стабільності та зростання (Stability and Growth Pact, SGP). Його основною метою стало забезпечення дотримання встановлених Маастрихтським договором граничних показників бюджетного дефіциту та державного боргу всіма державами-членами ЄС.

Однак уже на початку 2000-х років окремі країни-члени зіткнулися зі значними труднощами щодо виконання встановлених критеріїв дефіциту в умовах економічного спаду. Накопичений досвід засвідчив необхідність реформування Пакту з метою врахування впливу економічної кон'юнктури. Реформа 2005 року акцентувала увагу на структурних аспектах фінансової політики та необхідності врахування впливу економічного циклу на стан державних фінансів. У результаті до Пакту було внесено низку змін, спрямованих на більш повне врахування економічного та бюджетного становища держав-членів, а також оцінювання ризиків їх довгострокової фінансової стійкості.

Глобальна фінансово-економічна криза 2008–2009 років, а також подальше загострення боргової та банківської кризи в країнах Єврозони й за її межами стали підставою для подальшого вдосконалення системи економічного управління та моніторингу. Відповідні заходи були актуальними для всіх держав-членів ЄС, хоча їх реалізація мала певні національні особливості. Найважливішими результатами реформ стали комплекси нормативно-правових актів, відомі як «Six-Pack» («шість пакетів») та «Two-Pack» («два пакети») [6].

Зазначені пакети були спрямовані на посилення координації економічної політики держав-членів та поглиблення конвергенції показників їх соціально-економічного розвитку шляхом удосконалення бюджетного нагляду в межах Пакту стабільності та зростання, а також встановлення вимог до формування національних фіскальних рамок. Це сприяло посиленню ролі середньострокового бюджетного планування та впровадженню більш прозорих і збалансованих бюджетних процедур. Проведені реформи передбачали використання достовірних макроекономічних і бюджетних прогнозів під час розроблення фіскальних планів та здійснення контролю за дотриманням установлених фіскальних правил на національному рівні.

Окрім зміцнення системи фіскального нагляду, реформа «шести пакетів» запровадила процедуру моніторингу макроекономічних дисбалансів, метою якої стало своєчасне виявлення, попередження та усунення потенційних макроекономічних диспропорцій. У межах цієї процедури Європейська Комісія здійснює оцінювання наявних дисбалансів та рівня ризиків їх виникнення, зокрема з огляду на можливі негативні наслідки для інших держав-членів Єврозони. На основі проведеного аналізу Рада ЄС надає відповідним країнам рекомендації щодо усунення виявлених проблем. У разі встановлення надмірних макроекономічних дисбалансів може бути розпочато процедуру надмірного дисбалансу, яка передбачає розроблення державами-членами

коригувальних заходів та подальший контроль за їх виконанням з боку Європейської Комісії та Ради ЄС [6].

У межах реформи «двох пакетів» для мінімізації ризику поширення негативних наслідків між країнами Єврозони було впроваджено спеціальні правила щодо моніторингу та оцінювання проєктів державних бюджетів країн-членів.

У 2020 році Європейська Комісія здійснила комплексну оцінку ефективності чинної системи економічного та фінансового нагляду, приділивши особливу увагу результатам впровадження реформ «шести пакетів» і «двох пакетів». За висновками експертів, протягом попереднього десятиліття економічне середовище зазнало суттєвих змін під впливом нових глобальних викликів. Зокрема, в окремих державах-членах потенціал економічного зростання так і не досяг докризового рівня, а відсоткові ставки продовжували залишатися на історично низьких позначках.

Аналізуючи досвід Європейського Союзу з позиції його практичного значення для України, дослідники наголошують на посиленні контролю з боку Європейської Комісії за якістю формування дохідної та видаткової частин національних бюджетів. Особлива увага приділяється оцінюванню того, наскільки бюджетна політика держав-членів сприяє забезпеченню сталого економічного розвитку та соціальної інтеграції.

Крім того, Європейська Комісія здійснює оцінку результативності системи податкового адміністрування, механізмів контролю за надходженням податків і визначення пріоритетів бюджетних видатків. Важливе місце у цьому процесі відводиться державним інвестиціям як одному з ключових чинників підтримання довгострокового економічного зростання та забезпечення фінансової стійкості. Водночас визначальну роль у модернізації фінансової політики як на рівні Європейського Союзу, так і на рівні окремих держав-членів відіграють національні фінансові рамки.

Починаючи з 2020 року, в Європейському Союзі тривають дискусії щодо подальшого реформування системи економічного управління. Одним із головних завдань майбутніх змін є посилення відповідальності держав-членів за дотримання встановлених фіскальних правил. При цьому граничний показник співвідношення державного боргу до валового внутрішнього продукту на рівні 60% залишається незмінним орієнтиром. Ініціативи Європейської Комісії спрямовані на формування реалістичних механізмів поступового скорочення боргового навантаження до встановленого рівня та забезпечення такої структури державних фінансів, яка сприятиме довгостроковому економічному зростанню. Передбачається також диференційований підхід до оцінювання держав-членів залежно від рівня боргових ризиків. До категорії країн із високим рівнем ризику належать держави, які мають значний державний борг, що може продовжувати зростати в середньостроковій перспективі за відсутності ефективних можливостей для його коригування [6].

У межах системи економічного та фіскального нагляду Європейська Комісія щорічно проводить оцінювання ризиків боргової стійкості держав-членів. Такий підхід відіграє важливу роль не лише у процесі формування фіскальної політики, а й під час розроблення рекомендацій щодо пенсійного забезпечення, системи охорони здоров'я, медичних послуг та інших складових соціально-економічної політики. Ключовим орієнтиром у цьому контексті є створення передумов для того, щоб державний борг у середньостроковій перспективі поступово та стабільно зменшувався.

1.2 Інституційні засади функціонування Єврозони

Єврозона, або Європейський валютний союз, являє собою об'єднання держав, які використовують євро як спільну валюту. До її складу входять 20 країн-членів Європейського Союзу, на території яких євро виконує функції офіційної грошової одиниці та законного платіжного засобу (рис.1.1).

Частина держав-членів ЄС наразі продовжує використовувати національні валюти. Водночас усі вони, окрім Данії, взяли на себе зобов'язання щодо майбутнього приєднання до єврозони після досягнення встановлених критеріїв економічної та монетарної конвергенції. Варто також зазначити, що окремі країни, які не є членами Європейського Союзу, мають спеціальні домовленості з ЄС щодо використання євро або фактично застосовують його як основний платіжний засіб. Зокрема, Косово та Чорногорія використовують євро у своїх грошових системах, незважаючи на відсутність членства як у Європейському Союзі, так і в Єврозоні.

Рис. 1.1. Перелік країн-членів ЄС (членів єврозони та країн, що не є членами єврозони)

Джерело: побудовано автором [8]

Розглядаючи інституційну структуру Єврозони, слід зазначити, що ключовим органом, відповідальним за реалізацію монетарної політики, виступає Євросистема. Водночас Єврогрупа функціонує як неформальне об'єднання міністрів фінансів держав-членів єврозони та виконує важливі координаційні й регуляторні функції у сфері фіскальної політики валютного союзу. Європейська система центральних банків забезпечує співробітництво між країнами єврозони та державами-членами ЄС, які ще не перейшли на єдину

валюту, у питаннях монетарної та фінансової політики. Центральне місце в цій системі посідає Європейський центральний банк, який відповідає за формування та реалізацію монетарної політики Єврозони, визначає параметри ключових процентних ставок, а також здійснює емісію банкнот і монет євро.

З метою мінімізації негативних наслідків фінансових криз ЄС неодноразово ухвалювалися рішення щодо надання фінансової допомоги окремим державам-членам за умови проведення ними необхідних економічних реформ. Практика розширення Єврозони свідчить, що країни-кандидати спочатку повинні виконати встановлені критерії конвергенції, після чого відбувається перехідний період паралельного обігу національної валюти та євро. На завершальному етапі національні грошові знаки поступово вилучаються з обігу, а євро стає єдиним законним платіжним засобом.

Формальне приєднання держави до Єврозони, зокрема отримання права на карбування власних монет євро, передбачає укладення відповідних міжнародних угод. Важливою передумовою вступу є обов'язкова участь країни щонайменше протягом двох років у Європейському механізмі валютних курсів (ERM II). Досвід розвитку валютного союзу засвідчує, що інтерес держав до вступу в Єврозону, як правило, зростає в періоди фінансової нестабільності та боргових криз. Водночас установчі договори Європейського Союзу не містять положень щодо виходу з Єврозони, оскільки створення валютного союзу розглядається як незворотний і довгостроковий інтеграційний процес.

У Звіті Європейської комісії було представлено оцінку прогресу держав-членів ЄС, які перебувають поза межами Єврозони, щодо готовності до запровадження євро. Дослідження охоплювало сім країн – Болгарію, Чехію, Хорватію, Угорщину, Польщу, Румунію та Швецію, які на законодавчому рівні закріпили намір перейти на єдину європейську валюту. Оцінювання здійснювалося на основі так званих Маастрихтських критеріїв конвергенції, що охоплюють показники цінової стабільності, стану державних фінансів,

стабільності валютного курсу та рівня довгострокових процентних ставок. Відповідно до результатів звіту [9]:

- Хорватія та Швеція повністю відповідали вимогам щодо забезпечення цінової стабільності;
- Болгарія, Польща, Угорщина, Чехія, Хорватія та Швеція виконували критерії, пов'язані зі станом державних фінансів;
- Болгарія, Польща, Угорщина, Чехія, Хорватія та Швеція відповідали встановленим вимогам щодо рівня довгострокових процентних ставок.

Унаслідок повномасштабного військового вторгнення росії в Україну та різкого підвищення вартості енергетичних ресурсів на початку 2022 року країни Єврозони зіткнулися зі значним прискоренням інфляційних процесів. Проте вже наприкінці 2022 року спостерігалася поступова тенденція до зниження темпів інфляції (рис. 1.2). Процентні ставки в Євразоні визначаються Європейським центральним банком з моменту запровадження єдиної валюти у 1999 році. У період із червня 2000 року до жовтня 2008 року основним інструментом рефінансування виступали тендери зі змінною процентною ставкою, які замінили практику використання тендерів із фіксованою ставкою.

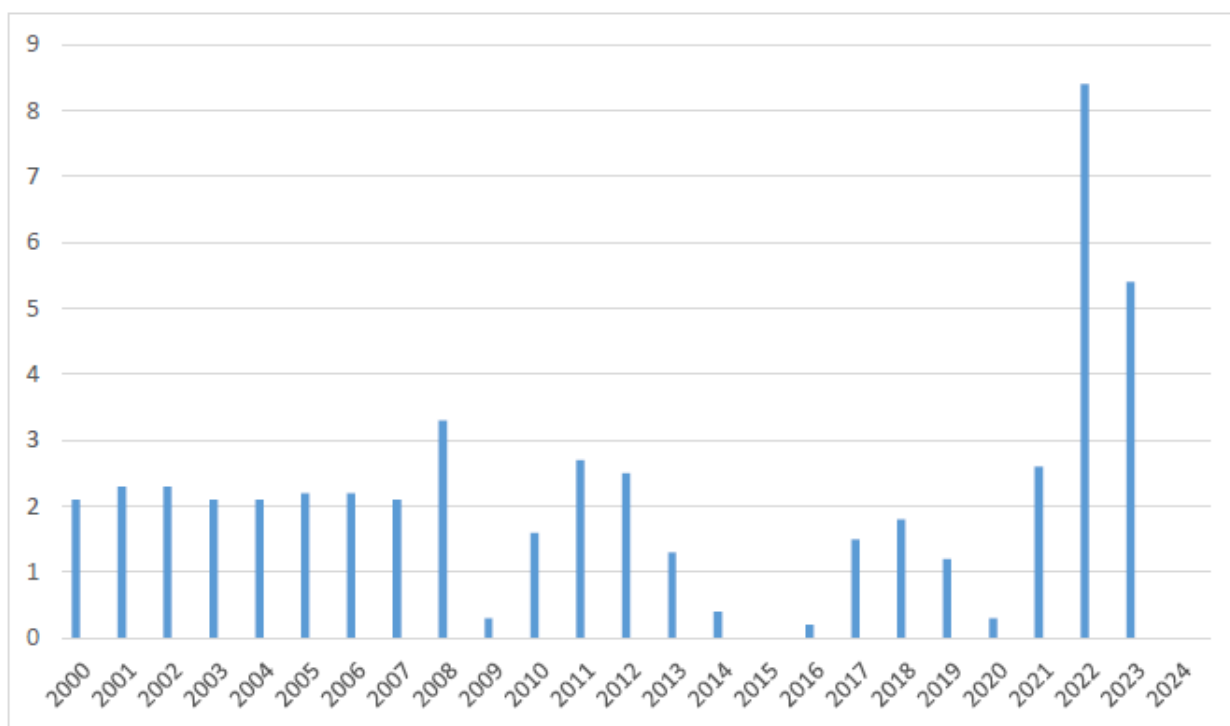

Рис. 1.2. Рівень інфляції в країнах-членах єврозони, 2000-2024 рр.

Джерело: побудовано автором [10]

Аналіз динаміки інфляції в країнах Єврозони свідчить про відносну цінову стабільність упродовж 2000–2020 рр., коли середньорічний рівень інфляції переважно перебував у межах цільового орієнтира Європейського центрального банку близько 2 %. Винятком став 2008 рік, коли внаслідок світової фінансової кризи інфляція зросла до 3,3 %, а також період 2014–2016 рр., що характеризувався надзвичайно низькими темпами зростання цін. Найвищий рівень інфляції за досліджуваний період був зафіксований у 2022 році (8,4 %) під впливом наслідків пандемії COVID-19, порушення глобальних ланцюгів постачання, енергетичної кризи та повномасштабного вторгнення росії в Україну. У 2023–2024 рр. спостерігалось поступове уповільнення інфляційних процесів до 5,4 % та 2,4 % відповідно, що стало результатом жорсткішої монетарної політики Європейського центрального банку та стабілізації енергетичних ринків.

Важливим механізмом координації економічної та фінансової політики в межах Європейського Союзу є Спільні керівні принципи економічної політики. Вони розробляються для кожної держави-члена окремо, однак особливе значення мають для країн Єврозони. Незважаючи на те, що зазначені рекомендації не мають обов'язкового характеру, вони виконують важливу функцію узгодження економічної політики між державами-членами ЄС та сприяють досягненню спільних стратегічних цілей розвитку.

З метою зміцнення бюджетної дисципліни та запобігання надмірному накопиченню державного боргу Європейський парламент схвалив новий пакет фінансових правил, спрямованих на обмеження рівня державної заборгованості та бюджетного дефіциту країн-членів. Водночас значна частина депутатів Європарламенту наголошувала на тому, що ухвалені норми є більш гнучкими порівняно з початковими пропозиціями Європейської Комісії та створюють кращі умови для підтримки економічного зростання.

Відповідно до нових вимог держави, рівень державного боргу яких перевищує 90 % валового внутрішнього продукту, повинні забезпечувати його щорічне скорочення в середньому на 1 %. Для країн, у яких співвідношення державного боргу до ВВП перебуває в межах від 60 % до 90 %, передбачено необхідність зменшення цього показника щонайменше на 0,5 % щороку. Крім того, у випадку перевищення граничного рівня бюджетного дефіциту, встановленого на рівні 3 % ВВП, держави-члени зобов'язані в періоди економічного піднесення поступово скорочувати його до 1,5 % ВВП. Такий підхід покликаний сформувати додатковий фінансовий резерв для реагування на можливі економічні кризи та несприятливі макроекономічні умови в майбутньому.

Оновлені фінансові правила містять низку нових положень, спрямованих на підвищення гнучкості системи економічного управління та врахування індивідуальних особливостей держав-членів. Зокрема, передбачено можливість

продовження терміну реалізації національних планів до семи років замість стандартного чотирирічного періоду для досягнення встановлених цілей.

Країни, які характеризуються надмірним рівнем бюджетного дефіциту або значним борговим навантаженням, отримують можливість проводити консультації з Європейською Комісією до моменту надання нею рекомендацій щодо параметрів державних витрат. Крім того, державам-членам дозволяється подавати оновлені версії національних планів у разі виникнення об'єктивних обставин, що ускладнюють або унеможливають виконання раніше визначених заходів. До таких обставин можуть належати суттєві зміни економічної ситуації, політичні трансформації або зміна складу уряду.

Водночас нові правила суттєво посилюють значення незалежних національних фінансових інституцій. Цим органам надано ширші повноваження щодо оцінювання якості бюджетної політики урядів, перевірки реалістичності макроекономічних і фінансових прогнозів, а також здійснення моніторингу відповідності бюджетних планів встановленим фінансовим вимогам і цілям фінансової стабільності [11].

Висновки до розділу

У ході дослідження теоретичних і інституційних основ здійснення фінансової політики в Європейському Союзі та Єврозоні було визначено, що фінансова політика виступає одним із найважливіших механізмів державного впливу на економіку. Її основними завданнями є забезпечення макроекономічної стабільності, стимулювання економічного розвитку, контроль інфляційних процесів і підтримання фінансової стійкості держави. Вибір інструментів фінансової політики залежить від поточної фази економічного циклу: у періоди спаду застосовується стимулююча політика, а в умовах економічного перегріву — стримуюча. Реалізація цих підходів здійснюється

шляхом коригування обсягів державних видатків, рівня податкового навантаження та системи трансфертних виплат.

Дослідження показало, що важливу роль у забезпеченні ефективності фіскальної політики відіграють фіскальні правила, які встановлюють кількісні обмеження щодо бюджетного дефіциту, державного боргу та інших показників державних фінансів. Використання таких правил сприяє підвищенню бюджетної дисципліни, прозорості державних фінансів, зміцненню довіри до економічної політики урядів та забезпеченню довгострокової фінансової стійкості. Водночас надмірна жорсткість фіскальних правил може обмежувати можливості урядів щодо оперативного реагування на економічні кризи та інші зовнішні виклики.

Встановлено, що система фіскального регулювання в Європейському Союзі базується на Маастрихтських критеріях, Пакті стабільності та зростання, а також комплексі реформ, спрямованих на посилення бюджетного контролю та координації економічної політики держав-членів. Особливого значення набули реформи «Six-Pack» і «Two-Pack», які сприяли вдосконаленню механізмів моніторингу бюджетної дисципліни, запобіганню макроекономічним дисбалансам та посиленню боргової стійкості країн ЄС.

Дослідження інституційних засад функціонування Єврозони засвідчило, що її ефективна діяльність забезпечується взаємодією таких інституцій, як Європейський центральний банк, Єврогрупа, Євросистема та Європейська система центральних банків. Центральне місце в системі економічного управління належить Європейському центральному банку, який відповідає за реалізацію єдиної монетарної політики та підтримання цінової стабільності в межах валютного союзу.

Визначено, що вступ до Єврозони можливий лише за умови виконання державою Маастрихтських критеріїв конвергенції, які охоплюють показники інфляції, стану державних фінансів, стабільності валютного курсу та рівня

довгострокових процентних ставок. Такий підхід забезпечує макроекономічну узгодженість між країнами-членами та сприяє стабільному функціонуванню валютного союзу.

Аналіз сучасних тенденцій розвитку Європейського Союзу показав, що після фінансової кризи 2008–2009 рр., пандемії COVID-19 та енергетичної кризи, спричиненої повномасштабною війною росії проти України, значно посилилася увага до питань боргової стійкості та вдосконалення механізмів фіскального нагляду. Нові фіскальні правила ЄС передбачають більш гнучкий підхід до бюджетного планування, посилення ролі незалежних фіскальних інституцій та забезпечення поступового скорочення надмірного державного боргу.

Таким чином, досвід Європейського Союзу та Єврозони свідчить про важливість поєднання ефективної фіскальної політики, дієвих фіскальних правил і розвиненої інституційної системи для забезпечення макроекономічної стабільності, фінансової стійкості та довгострокового економічного розвитку. Досліджені підходи можуть бути використані при вдосконаленні механізмів фіскального регулювання та бюджетного управління в Україні в умовах євроінтеграційних процесів.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ ЄВРОЗОНИ ТА ФІСКАЛЬНИХ ПОКАЗНИКІВ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

2.1 Сучасні тенденції розвитку Єврозони та оцінка ефективності функціонування євро

На рівні міністрів фінансів держав-членів Європейського Союзу було досягнуто домовленості щодо реформування фіскальних правил, які діяли впродовж останніх двох десятиліть. Основною метою оновлення стало надання країнам достатнього часу для поступового скорочення державного боргу, а також створення сприятливих умов для здійснення державних інвестицій. Необхідність реформи була зумовлена суттєвим зростанням боргового навантаження внаслідок реалізації програм економічного відновлення після пандемії COVID-19. Одночасно перед країнами ЄС постала потреба фінансування нових стратегічних напрямів, зокрема кліматичної політики, розвитку промисловості та зміцнення безпеки.

На думку міністра фінансів Нідерландів Сігрід Кааг, досягнута угода закріплює систему фіскальних правил, яка поєднує стимули до проведення реформ із можливістю здійснення необхідних інвестицій та врахування індивідуальних особливостей кожної держави-члена. Нові положення визначають мінімальні темпи скорочення бюджетного дефіциту та державного боргу, яких уряди повинні дотримуватися для забезпечення фіскальної дисципліни. Водночас оновлені правила вважаються більш гнучкими порівняно з попередньою редакцією Пакту стабільності та зростання.

Особливу увагу Європейський Союз приділяє бюджетній ситуації у Франції та Італії, де спостерігаються труднощі з дотриманням встановлених фіскальних параметрів. Після набуття угодою статусу нормативно-правового акта та її схвалення Європейським парламентом окремі положення можуть зазнати уточнень, однак загальна концепція реформи навряд чи буде суттєво

змінена. Водночас національні бюджети більшості держав-членів уже формуються відповідно до раніше погоджених рекомендацій та орієнтирів [12].

Нові правила передбачають поступове та стабільне скорочення дефіциту бюджету й державного боргу починаючи з 2025 року. Відповідні програми фінансового оздоровлення можуть реалізовуватися протягом чотирьох років, а в окремих випадках — до семи років за умови проведення структурних реформ та здійснення інвестицій у сфери, визначені пріоритетними для Європейського Союзу.

Італія наполягала на тому, щоб реформи та інвестиційні проєкти, передбачені чинним Планом відновлення та стійкості ЄС, могли враховуватися протягом семирічного періоду. Франції, своєю чергою, було надано можливість не включати процентні виплати за державним боргом до розрахунку програми скорочення дефіциту до 2027 року у випадках, коли дефіцит бюджету перевищує 3 % ВВП. Такий підхід розширює можливості країни щодо фінансування інвестиційних проєктів та реалізації економічної політики розвитку [12].

З метою врахування позиції Німеччини та інших прихильників жорсткої бюджетної дисципліни нові правила передбачають формування додаткового резерву безпеки на рівні 1,5 % ВВП нижче встановленого граничного показника бюджетного дефіциту у 3 % ВВП. Це означає, що уряди держав-членів повинні прагнути досягнення рівня дефіциту близько 1,5 % ВВП, що дозволить компенсувати можливі непередбачені бюджетні витрати без порушення загальноєвропейських норм.

Загалом зазначена угода стала четвертим етапом реформування європейської системи фіскальних правил, відомої як Пакт стабільності та зростання. Її головною метою є зміцнення довіри до спільної європейської валюти через забезпечення контролю за державними фінансами та обмеження надмірних державних запозичень. За відсутності повноцінної спільної

фіскальної політики ЄС Пакт стабільності та зростання виконує функцію координаційного механізму, який доповнює монетарну політику Європейського центрального банку та забезпечує дотримання базових фіскальних критеріїв: граничного рівня бюджетного дефіциту у 3 % ВВП та державного боргу на рівні не вище 60 % ВВП [12].

Потреба в реформуванні фіскальних правил Європейського Союзу виникла через суттєві трансформації економічного середовища, спричинені пандемією COVID-19 та енергетичною кризою, що загострилася внаслідок повномасштабної агресії росії проти України. Ці виклики зумовили значне зростання рівня державної заборгованості в більшості держав-членів ЄС і водночас актуалізували необхідність удосконалення системи бюджетного регулювання та механізмів фіскального нагляду.

Чинні фіскальні правила ЄС передбачають обмеження державного боргу на рівні не більше 60 % валового внутрішнього продукту та встановлюють максимальний розмір річного бюджетного дефіциту на рівні 3 % ВВП. Однак дія цих вимог була тимчасово призупинена до 2024 року у зв'язку з пандемією коронавірусу та наслідками війни в Україні. Водночас повернення до попередньої системи фіскальних обмежень розглядалося як потенційний ризик для подальшого економічного відновлення Європейського Союзу, оскільки могло змусити уряди держав-членів вдатися до суттєвого скорочення бюджетних видатків. Крім того, практика засвідчила, що навіть до початку пандемії окремі країни, зокрема Німеччина, не завжди повною мірою дотримувалися встановлених фіскальних вимог.

Актуальність реформування також пояснюється необхідністю реалізації масштабних інвестиційних програм, спрямованих на модернізацію економіки та забезпечення екологічного переходу від використання викопних видів палива до відновлюваних джерел енергії. Окремий акцент у нових правилах зроблено на фінансуванні оборонних потреб, що набуло особливого значення після початку

російської агресії проти України. При цьому оновлена система фіскального регулювання орієнтується переважно на контроль чистих державних витрат, а не лише на показники структурного чи загального бюджетного дефіциту [12].

На сучасному етапі розвитку Європейський Союз вважається найуспішнішим інтеграційним об'єднанням у світі. До його складу входять 27 країн із населенням близько 450 мільйонів осіб. Сукупний обсяг валового внутрішнього продукту ЄС перевищує 14,5 трильйона євро, а ВВП на одну особу становить понад 32 тисячі євро. Європейський Союз забезпечує приблизно 15 % світової торгівлі товарами. Ключовою основою економічної інтеграції є функціонування єдиного внутрішнього ринку, що гарантує вільне переміщення товарів, послуг, капіталу та робочої сили між державами-членами. Водночас понад 340 мільйонів громадян користуються євро як спільною валютою, що сприяє поглибленню економічної взаємодії та зміцненню фінансової стабільності в регіоні. Окрім цього, ЄС посідає провідні позиції у світі щодо реалізації екологічної політики та впровадження сучасних стандартів захисту довкілля.

Одним із визначальних кроків у розвитку європейської економічної інтеграції стало введення євро в готівковий обіг 1 січня 2002 року. Першими спільну валюту запровадили дванадцять держав-членів Європейського Союзу: Німеччина, Бельгія, Фінляндія, Франція, Греція, Ірландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Австрія, Португалія та Іспанія. На початковому етапі функціонування євро серед науковців і економічних експертів існували як оптимістичні очікування щодо його впливу на економічний розвиток Європи, так і критичні оцінки, пов'язані з можливими ризиками та викликами запровадження спільної валюти.

Водночас варто зазначити, що євро не був абсолютно новим платіжним інструментом. Ще з 1999 року він активно використовувався для безготівкових операцій, банківських переказів та обслуговування міжнародних торговельних

угод. Запровадження єдиної валюти стало одним із найважливіших кроків на шляху поглиблення економічної інтеграції європейських держав. Однак у перші роки функціонування валютного союзу існували сумніви щодо його довгострокової ефективності та здатності виправдати очікування, покладені на спільну валюту [13].

Одним із поширених прогнозів було припущення, що євро зможе стати провідною світовою валютою та скласти конкуренцію долару США (рис.2.1). Відомо, що міжнародний статус валюти визначається масштабами її використання за межами країни або регіону походження. Зокрема, ще у 1997 році керівник Інституту міжнародної економіки Петерсона Ф. Бергстен зазначав, що євро має перспективи стати щонайменше другою за значенням міжнародною валютою та послабити домінуючі позиції долара США.

Рис. 2.1. Прогнози щодо перспектив євро як нової валюти

Джерело: складено автором

Подальший розвиток світової фінансової системи підтвердив, що саме долар США та євро залишаються двома найважливішими валютами глобальної економіки. Водночас американський долар продовжує зберігати беззаперечне лідерство як основна резервна валюта світу. За даними Міжнародного

валютного фонду, близько 59,2 % світових офіційних валютних резервів номіновано в доларах США, тоді як частка євро становить близько 20,5 %. У сфері міжнародних розрахунків позиції двох валют є більш наближеними. Відповідно до статистики міжнародної платіжної системи SWIFT, частка платежів у доларах США становила 39,1 %, тоді як частка євро досягала 38,1 %. Таким чином, хоча долар залишається провідною світовою валютою, євро посідає впевнене друге місце у міжнародній валютній системі.

Ще одним поширеним прогнозом було припущення щодо можливого приєднання Великої Британії до Єврозони. Проте цей сценарій не реалізувався. Незважаючи на наявність у 1990-х роках впливових прихильників запровадження євро у Великій Британії, ставлення британського суспільства до спільної валюти залишалося неоднозначним. Колишній прем'єр-міністр Тоні Блер неодноразово наголошував на потенційних перевагах інтеграції до валютного союзу, а представники бізнесу розглядали євро як можливу альтернативу британському фунту.

Попри це, рішення про приєднання до Єврозони так і не було ухвалене. Більше того, результати референдуму 2016 року засвідчили прагнення більшості громадян до виходу країни зі складу Європейського Союзу. Унаслідок реалізації Brexit Велика Британія втратила статус держави-члена ЄС, що остаточно виключило можливість її вступу до Єврозони в найближчій перспективі.

По-третє, одним із поширених прогнозів на етапі запровадження євро було припущення, що нова валюта не зможе досягти рівня стабільності німецької марки. Для більшості громадян Німеччини дойчмарка асоціювалася з високою надійністю та стійкістю купівельної спроможності протягом тривалого періоду часу. Напередодні введення готівкового євро лише близько чверті населення Німеччини вважала, що нова валюта буде такою ж стабільною, як національна валюта країни.

Подальший розвиток подій засвідчив, що євро продемонстрував навіть вищий рівень стабільності порівняно з німецькою маркою. Починаючи з 2002 року середньорічний рівень знецінення євро становив приблизно 1,6 %. Для порівняння, упродовж двадцяти років до введення спільної валюти, а саме в період 1982–2002 рр., німецька марка втрачала в середньому близько 2,4 % своєї вартості щороку. Отже, за показником збереження купівельної спроможності євро виявився більш стабільною валютою, ніж колишня національна валюта Німеччини.

Водночас необхідно враховувати, що зазначені часові періоди характеризувалися різними макроекономічними умовами. Зокрема, після об'єднання Німеччини спостерігалось прискорення інфляційних процесів. Натомість фінансова та боргова кризи, які охопили Європу після 2007 року, спричинили протилежні тенденції та посилили дефляційний тиск у межах Єврозони.

По-четверте, серед економістів поширювалася думка, що відмова від національних валют може створити додаткові труднощі для країн Південної Європи. Історично держави цього регіону демонстрували нижчі темпи економічного розвитку порівняно з країнами Північної Європи. Відповідно, їхні національні валюти були менш стабільними, ніж німецька марка.

Загалом економіка дванадцяти держав, які першими запровадили євро в готівковому обігу у 2002 році, за наступні два десятиліття зросла приблизно на 50 %. Хоча цей показник був нижчим за аналогічний приріст економіки США, він свідчить про позитивну динаміку розвитку країн валютного союзу.

Водночас темпи економічного зростання в більшості держав Південної Європи виявилися суттєво нижчими, ніж у країнах Північної Європи. Виняток становили Люксембург та Ірландія, де високі темпи економічного розвитку забезпечувалися значним розвитком фінансового сектору та інформаційних технологій. Найнижчі показники економічного зростання були характерними

для Португалії та Італії, тоді як Греція фактично не продемонструвала економічного приросту за двадцятирічний період через наслідки боргової кризи в Єврозоні.

Під час зазначеної кризи відсутність власної національної валюти стала серйозним викликом для таких країн, як Греція та Італія. За наявності незалежної валютної політики вони могли б частково пом'якшити негативні наслідки економічного спаду шляхом девальвації національної валюти, як це відбувалося до запровадження євро.

Зниження курсу драхми або ліри щодо німецької марки сприяло б підвищенню конкурентоспроможності грецьких та італійських товарів на зовнішніх ринках. Крім того, дешевша національна валюта робила б туристичні послуги цих країн більш привабливими для іноземних відвідувачів. Після переходу на євро можливість використання такого інструменту економічного регулювання була втрачена, що призвело до більш відчутного впливу кризових явищ на економіку відповідних держав, зокрема через суттєве зростання рівня безробіття.

По-п'яте, ще до створення валютного союзу висловлювалися припущення про те, що Німеччина та інші економічно розвинені країни Північної Європи будуть змушені виконувати роль гарантів фінансової стабільності менш розвинених учасників Єврозони. Багато експертів наголошували, що ефективне функціонування валютного союзу можливе лише за умови економічної близькості його учасників. Саме з цією метою були розроблені Маастрихтські критерії конвергенції, які встановлюють граничний рівень бюджетного дефіциту на рівні 3 % ВВП та державного боргу на рівні 60 % ВВП.

Перед вступом до Єврозони кожна держава зобов'язується досягти зазначених параметрів. Проте подальший досвід показав, що багатьом країнам було складно постійно дотримуватися цих вимог. Ситуація ще більше

ускладнилася внаслідок додаткових бюджетних витрат, пов'язаних із подоланням наслідків пандемії COVID-19.

Одним із можливих ризиків для економічно розвиненіших країн Єврозони залишалася потреба у наданні фінансової підтримки державам із значним рівнем державної заборгованості. Хоча під час боргової кризи ініціатива щодо запровадження спільних боргових інструментів Єврозони у вигляді євробондів не була реалізована в повному обсязі, країни, які зазнали серйозних фінансових труднощів, отримали суттєву кредитну допомогу та довгострокові фінансові гарантії, що сприяло стабілізації їхнього економічного становища.

Новий етап дискусій щодо спільної фінансової відповідальності розпочався під час пандемії коронавірусу. Для фінансування заходів із подолання її наслідків держави Єврозони отримали можливість залучати спільні кредити. З одного боку, такий підхід був обумовлений винятковими обставинами та необхідністю оперативного реагування на кризу. З іншого боку, критики розглядали його як відхід від принципу індивідуальної фінансової відповідальності держав та початок формування спільного боргового механізму в межах Європейського Союзу.

2.2. Аналіз фіскальних показників Республіки Польща та їх взаємозв'язку з критеріями конвергенції Єврозони

У випадку, коли уряд має можливість без суттєвих обмежень нарощувати обсяги державних запозичень, це створює передумови для тривалого фінансування бюджетного дефіциту. Однак на практиці такі можливості не є необмеженими та залежать від специфічних економічних характеристик кожної держави. Зокрема, окремі країни, такі як Італія та Бельгія, можуть підтримувати рівень державного боргу, що перевищує 100 % валового внутрішнього продукту, без значних ризиків для фінансової стабільності. Натомість для таких держав, як Україна чи Польща, подібний рівень боргового навантаження може

створювати серйозні загрози для функціонування фінансової системи та економічного розвитку [9].

Фіскальна стійкість традиційно розглядається як результат збалансованої взаємодії трьох ключових складових: рівня податкового навантаження, обсягів бюджетних видатків та величини державного боргу. Для забезпечення стабільного розвитку економіки всі зазначені показники повинні перебувати в економічно обґрунтованих межах, які дозволяють підтримувати належні умови як у періоди економічного піднесення, так і під час економічного спаду.

Необхідно враховувати, що макроекономічна ситуація та темпи економічного розвитку формуються під впливом як державної політики, так і комплексу зовнішніх і внутрішніх чинників економічного та соціального характеру. Саме тому під час формування моделей оцінювання фіскальної стійкості доцільно враховувати широкий спектр факторів, серед яких демографічні процеси, політична ситуація, міграційні тенденції, військові конфлікти та інші явища, здатні впливати на економічне середовище. Залежно від характеру впливу цих чинників можуть формуватися різні сценарії забезпечення фіскальної стійкості. Зокрема, в умовах економічної кризи або рецесії вихідні параметри фіскальної політики суттєво відрізнятимуться від тих, що характерні для періодів економічного зростання чи економічного піднесення.

У наукових дослідженнях представлено різноманітні підходи до визначення сутності фіскальної стійкості. Один із них розглядає фіскальну стійкість як важливий інструмент прогнозування та розроблення результативної державної стратегії, спрямованої на досягнення поставлених цілей фіскальної політики. У межах цього підходу фіскальна стійкість трактується як спроможність держави підтримувати збалансованість між бюджетними доходами та видатками, належним чином виконувати зобов'язання щодо обслуговування і погашення державного боргу, а також забезпечувати

ефективний перерозподіл фінансових ресурсів через механізми оподаткування. Водночас особливого значення набуває оцінка потенціалу уряду щодо підтримання необхідних параметрів фіскальної політики, що ілюструється на рис. 2.2 [14].

Рис. 2.2. Можливості уряду забезпечувати фіскальну стійкість

Джерело: складено автором

Практика економічно розвинених країн підтверджує важливу роль податкової політики у стимулюванні економічного розвитку. Використання різноманітних податкових інструментів, зокрема пільг, податкових відрахувань і знижок, прискореної амортизації та інших форм державної підтримки бізнесу, сприяє поживленню підприємницької активності, збільшенню інвестицій, прискоренню соціально-економічного розвитку та зміцненню конкурентних позицій держав на світовому ринку [15].

На відміну від України, у державах-членах Європейського Союзу система оподаткування прибутку підприємств базується на застосуванні широкого кола стимулюючих механізмів. Серед них особливе місце займають неоподатковувані інвестиційні резерви, прискорена амортизація, інвестиційні податкові знижки, податкові кредити та податкові канікули. Використання цих

інструментів спрямоване на заохочення інноваційної та інвестиційної діяльності, розвиток підприємництва й формування сприятливого середовища для сталого економічного зростання [16].

З огляду на важливість оцінювання ефективності фінансової політики в умовах європейської інтеграції, доцільним є дослідження взаємозв'язку між основними фінансовими показниками Республіки Польща та середніми показниками країн Євросони (табл. 2.1). Такий аналіз дозволить визначити ступінь узгодженості фінансової політики Польщі із загальноєвропейськими тенденціями, а також оцінити особливості формування та реалізації бюджетно-податкової політики країни в контексті функціонування європейського економічного простору.

Таблиця 2.1

Окремі фінансові показники ЄС

	EMU Критерії конвергенції (довгострокова процентна ставка)	EMU Критерії конвергенції (довгострокова процентна ставка) Республіка Польща	НІСР (гармонізований індекс споживчих цін) (average index and rate of change)	НІСР (гармонізований індекс споживчих цін) Республіка Польща
2014 р.	-	-	99,8	100,7
2015 р.	0,97	2,7	100	100,0
2016 р.	0,72	3,04	100,4	99,8
2017 р.	0,89	3,42	102,1	101,4
2018 р.	0,98	3,2	103,8	102,6
2019 р.	0,42	2,35	105,3	108,6
2020 р.	0,39	1,5	104,7	108,6
2021 р.	0,25	1,95	108,6	1144,3
2022 р.	1,71	6,05	117,9	129,4
2023 р.	3,14	5,8	123,8	143,5

Джерело: побудовано автором [17]

Для визначення ступеня взаємозв'язку між досліджуваними показниками було здійснено кореляційний аналіз часових рядів даних, що відображають довгострокові процентні ставки згідно з критеріями конвергенції Економічного і валютного союзу (EMU), а також відповідні показники Республіки Польща.

Основним інструментом аналізу став коефіцієнт кореляції — один із найпоширеніших статистичних показників, який дає змогу оцінити силу та напрям лінійної залежності між двома змінними.

Значення коефіцієнта кореляції перебуває в межах від -1 до $+1$. Від'ємне значення свідчить про наявність оберненого зв'язку між показниками, додатне — про прямий зв'язок, тоді як значення, наближене до нуля, вказує на відсутність суттєвої лінійної залежності. Зокрема, значення -1 характеризує повну обернену лінійну залежність, 0 — відсутність лінійного зв'язку, а $+1$ — повну пряму лінійну залежність між досліджуваними змінними.

Згідно з результатами проведеного аналізу, значення коефіцієнта кореляції склало $-0,27$. Такий показник вказує на існування дуже слабого зворотного зв'язку між досліджуваними змінними, який не має статистично вагомого характеру. Відтак отримані результати дають підстави стверджувати, що протягом досліджуваного періоду між довгостроковими процентними ставками, встановленими відповідно до критеріїв конвергенції Економічного і валютного союзу (EMU), та аналогічними показниками Республіки Польща не спостерігалось суттєвої лінійної залежності.

Після проведення кореляційного аналізу доцільно здійснити графічний аналіз досліджуваних часових рядів для додаткової перевірки отриманих результатів. На рис. 2.3 представлено динаміку показників із використанням окремих вертикальних осей, що дозволяє одночасно оцінювати поведінку обох рядів без спотворення їх можливого взаємозв'язку. Візуальний аналіз свідчить про наявність різноспрямованих тенденцій у зміні досліджуваних показників. Особливо помітними такі відмінності є у 2016 та 2022 роках, коли ряди демонструють протилежну динаміку. Водночас упродовж 2018–2020 років спостерігаються подібні тенденції їх розвитку.

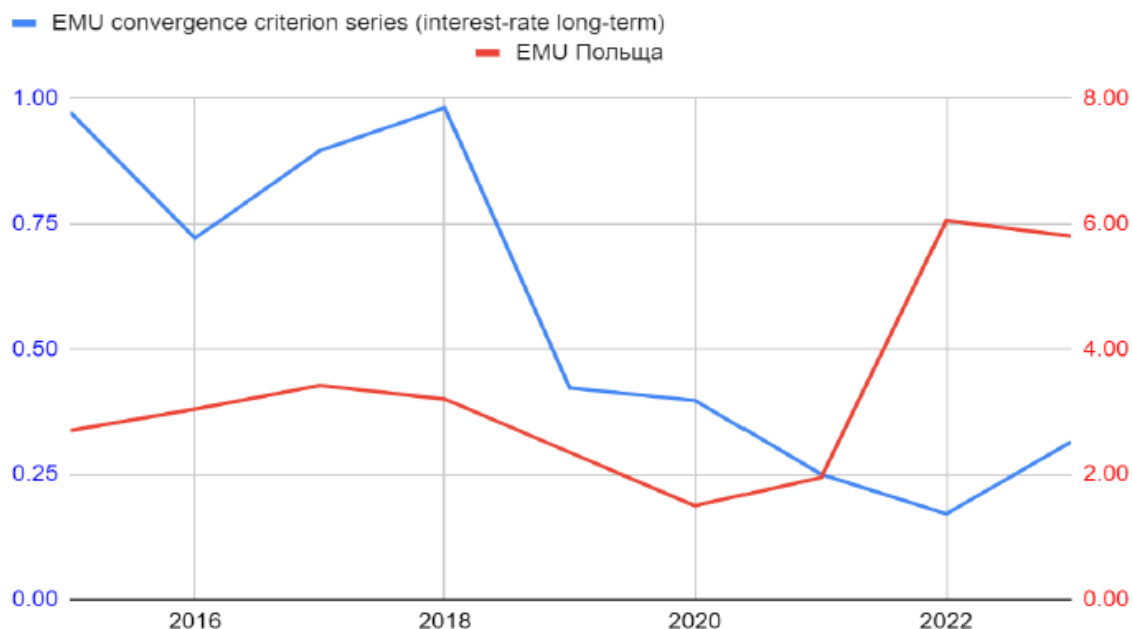

Рис. 2.3. Вплив середнього рівня ЕМУ по країнах євросони на ЕМУ для Республіки Польщі

Джерело: побудовано автором

Отримані результати графічного та статистичного аналізу підтверджують висновок про відсутність суттєвого прямого лінійного зв'язку між критерієм конвергенції Економічного і валютного союзу (довгострокові процентні ставки) та відповідним показником Республіки Польща. Це узгоджується з раніше отриманим значенням коефіцієнта кореляції, яке свідчить про дуже слабку залежність між аналізованими рядами даних.

Наступним етапом дослідження став аналіз показника НІСР (Harmonised Index of Consumer Prices) — гармонізованого індексу споживчих цін. Для цього було розглянуто середні значення індексу та темпи його зміни для Республіки Польща. Результати розрахунків показали, що коефіцієнт кореляції між зазначеними показниками становить 0,99, що свідчить про наявність надзвичайно сильного прямого лінійного зв'язку між ними.

Підтвердженням отриманих результатів є графічне відображення досліджуваних рядів, наведене на рис. 2.4. Аналіз графіка демонструє практично синхронний характер зміни показників упродовж досліджуваного періоду, що підтверджує високий ступінь взаємозалежності між середнім значенням гармонізованого індексу споживчих цін та темпами його зміни в економіці Республіки Польща.

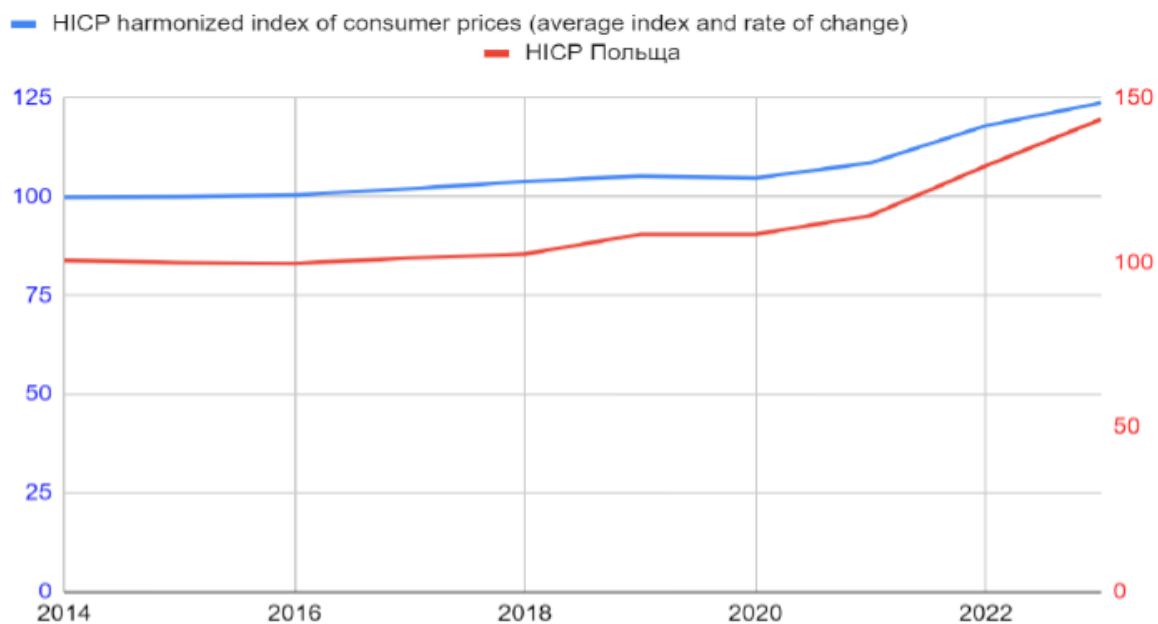

Рис. 2.4. Вплив середнього рівня НІСР про країнах єврозони на НІСР Польщі

Джерело: побудовано автором

Візуальний аналіз графічного відображення досліджуваних рядів підтверджує результати кореляційного аналізу. З рис. 2.3 видно, що обидва часові ряди характеризуються практично однаковою поведінкою та демонструють схожі тенденції зміни протягом усього досліджуваного періоду. Показники змінюються синхронно, зберігаючи подібні напрями руху та темпи зростання.

Крім того, обидва ряди мають виражену тенденцію до зростання, а зміни одного показника супроводжуються пропорційними змінами іншого. Така узгодженість динаміки свідчить про високий рівень взаємозв'язку між досліджуваними змінними.

Отримані результати графічного аналізу повністю узгоджуються зі значенням коефіцієнта кореляції, який становить 0,99. Це дає підстави стверджувати про існування дуже сильного прямого лінійного зв'язку між гармонізованим індексом споживчих цін (HICP) – середнім індексом та темпом його зміни – і відповідними показниками HICP Республіки Польща. Таким чином, проведене дослідження підтвердило наявність тісної лінійної залежності між аналізованими рядами даних.

Висновки до розділу

Проведене дослідження сучасних тенденцій розвитку Єврозони дозволило встановити, що єдина європейська валюта залишається одним із ключових інструментів економічної інтеграції країн Європейського Союзу. Попри численні виклики, пов'язані з глобальною фінансовою кризою, борговою кризою в Єврозоні, пандемією COVID-19 та наслідками повномасштабної війни росії проти України, євро зберігає статус другої за значенням міжнародної валюти після долара США та продовжує відігравати важливу роль у міжнародних фінансових відносинах.

Аналіз функціонування Єврозони показав, що запровадження євро сприяло поглибленню економічної інтеграції, розвитку єдиного внутрішнього ринку, зростанню прозорості фінансових операцій та зміцненню цінової стабільності. Водночас функціонування валютного союзу супроводжується низкою проблем, серед яких відмінності в темпах економічного розвитку країн-членів, обмеженість національних інструментів макроекономічного регулювання та необхідність дотримання спільних фінансових правил.

Особливо гостро ці проблеми проявилися під час боргової кризи в країнах Південної Європи, коли відсутність можливості самостійного регулювання валютного курсу ускладнила адаптацію національних економік до кризових явищ.

У ході дослідження встановлено, що реформування фіскальних правил Європейського Союзу є закономірною відповіддю на нові економічні виклики. Оновлені механізми бюджетного контролю спрямовані на забезпечення балансу між підтриманням фіскальної дисципліни та створенням умов для здійснення державних інвестицій, необхідних для цифрової трансформації, екологічного переходу та зміцнення безпеки країн ЄС.

Проведений аналіз фіскальних показників Республіки Польща та їх взаємозв'язку з критеріями конвергенції Єврозони дозволив оцінити рівень наближення польської економіки до вимог Економічного і валютного союзу. Результати кореляційного аналізу довгострокових процентних ставок засвідчили відсутність суттєвого лінійного зв'язку між показниками Польщі та середніми значеннями для Єврозони, про що свідчить низьке значення коефіцієнта кореляції. Це дає підстави стверджувати, що динаміка процентних ставок у Польщі значною мірою формується під впливом внутрішніх економічних факторів.

Водночас дослідження гармонізованого індексу споживчих цін (HICP) показало наявність дуже сильного прямого зв'язку між середнім індексом та темпами його зміни. Отриманий коефіцієнт кореляції на рівні 0,99 та результати графічного аналізу підтвердили високу узгодженість динаміки відповідних показників. Це свідчить про тісний взаємозв'язок інфляційних процесів у Польщі із загальними тенденціями, характерними для економічного простору Європейського Союзу.

Отже, результати проведеного аналізу дозволяють зробити висновок, що Республіка Польща демонструє значний рівень макроекономічної та фіскальної

конвергенції з країнами Єврозони, хоча окремі показники все ще характеризуються певними відмінностями. Досвід Польщі підтверджує важливість забезпечення фіскальної стійкості, дотримання критеріїв конвергенції та проведення виваженої бюджетно-податкової політики як необхідних передумов для успішної інтеграції до валютного союзу та підтримання довгострокової економічної стабільності.

РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

3.1 Фінансова підтримка України з боку ЄС та адаптація фінансальних правил до європейських вимог

Європейський Союз ухвалив рішення про надання Україні безпрецедентної фінансової підтримки в межах програми Ukraine Facility загальним обсягом 50 млрд євро. Водночас важливою умовою отримання та використання зазначених коштів є забезпечення належного контролю за їх цільовим і ефективним використанням. У зв'язку з цим особливого значення набуває вдосконалення національної системи фінансового контролю відповідно до європейських стандартів управління публічними фінансами.

Реалізація зазначених вимог сприятиме більш раціональному використанню фінансових ресурсів, підвищенню якості бюджетного планування та посиленню відповідальності всіх учасників процесу управління державними коштами. Важлива роль у забезпеченні контролю за використанням фінансової допомоги відводиться Державній аудиторській службі України, яка визначена одним із ключових органів моніторингу та контролю в межах реалізації програми Ukraine Facility.

Передбачений обсяг фінансової підтримки розрахований на чотирирічний період та не охоплює фінансування воєнних потреб держави. Кошти спрямовуються на реалізацію трьох основних напрямів підтримки, структура яких наведена на рис. 3.1.

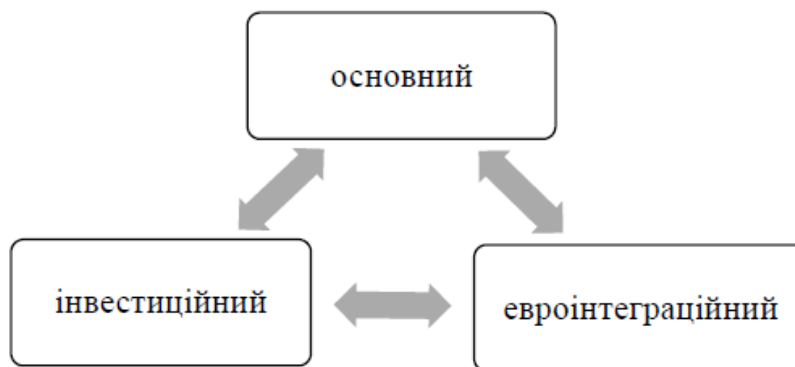

Рис. 3.1. Напрями використання європейської фінансової допомоги для України

Джерело: побудовано автором

Розглянемо зазначені напрями більш детально. Перший напрям передбачає фінансування реформ, визначених у «Плані України», який містить комплекс заходів, спрямованих на відновлення економіки, модернізацію державного управління та наближення національного законодавства до стандартів Європейського Союзу. Другий, інвестиційний напрям, орієнтований на підтримку вітчизняного бізнесу шляхом залучення інвестицій у пріоритетні сфери економіки, зокрема розвиток зелених технологій, впровадження цифрових інновацій та забезпечення інклюзивного економічного зростання. Третій напрям пов'язаний із європейською інтеграцією та передбачає надання технічної допомоги, зміцнення інституційної спроможності державних органів і сприяння реалізації заходів, необхідних для подальшого просування України на шляху до членства в Європейському Союзі.

Таким чином, запроваджений механізм фінансового контролю покликаний забезпечити використання коштів виключно за визначеними напрямами та відповідно до встановлених пріоритетів реформування. Водночас Україна повинна гарантувати високий рівень прозорості під час проведення

тендерних процедур та розподілу грантових коштів, забезпечуючи відкритий доступ до публічної інформації, добросовісну конкуренцію та справедливість прийняття рішень.

У процесі реалізації програми країни-члени ЄС та Європейська Комісія здійснюватимуть безпосередню взаємодію з її учасниками на національному, регіональному та місцевому рівнях. Крім того, Європейська Комісія планує запровадити для України спеціалізовану інформаційно-моніторингову систему, яка забезпечуватиме централізоване накопичення даних та використання сучасних інструментів оцінювання ризиків. Також передбачено створення Аудиторської ради, до функцій якої належатиме інформування Європейської Комісії про потенційні ризики, недоліки або порушення в системі управління та контролю за використанням коштів.

Окрему увагу приділено посиленню повноважень Державної аудиторської служби України, яка виконуватиме функції Національного контактного пункту в межах реалізації програми. Водночас Україна зобов'язується створити незалежний координаційний орган із протидії шахрайству, діяльність якого відповідатиме практикам аналогічних структур Європейського Союзу [18].

Отже, програма Ukraine Facility є не лише інструментом фінансової підтримки України, а й важливим елементом процесу європейської інтеграції. Її успішна реалізація потребує консолідованої співпраці органів державної влади, бізнесу та інститутів громадянського суспільства для досягнення визначених цілей розвитку та реформування країни.

Щодо забезпечення фінансової стійкості України, то з початку повномасштабного військового вторгнення російської федерації країни-члени Європейського Союзу та міжнародні фінансові інституції мобілізували близько 19,7 млрд євро фінансової допомоги. Ці кошти були спрямовані на підтримання економічної, соціальної та фінансової стабільності держави через механізми

макрофінансової допомоги, бюджетної підтримки, а також реалізацію екстрених і гуманітарних програм (рис.3.2).

Крім того, у межах діяльності Європейського фонду миру було впроваджено низку заходів військової підтримки України загальним обсягом 3,1 млрд євро. Відповідні кошти використовуються для компенсації державам-членам Європейського Союзу витрат, пов'язаних із наданням військової допомоги Україні та зміцненням її обороноздатності.

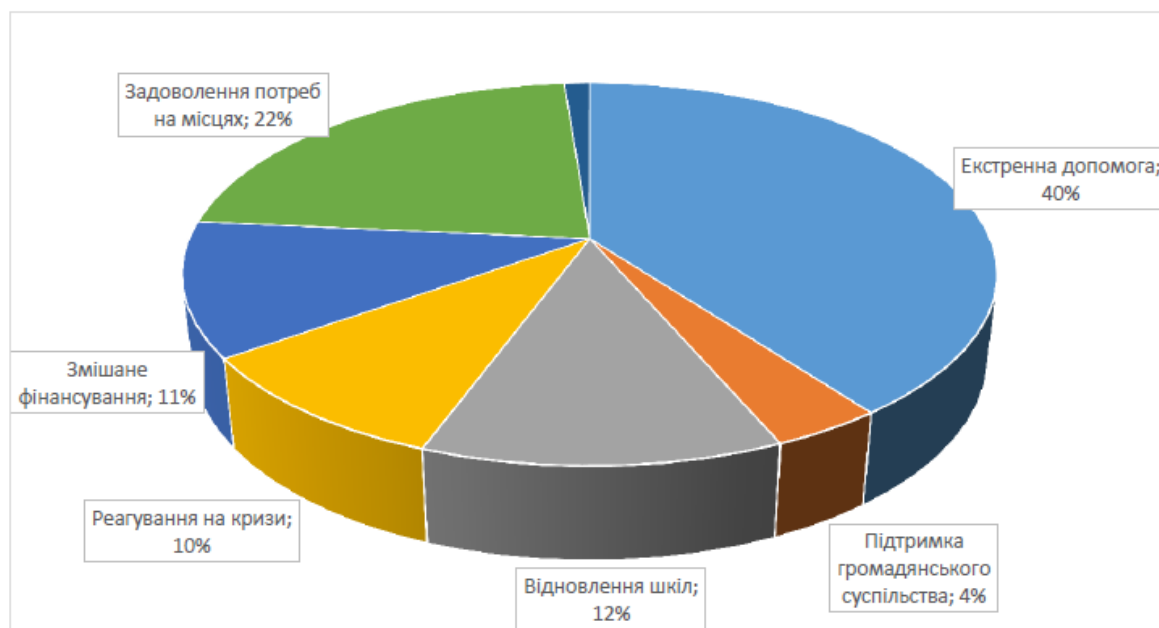

Рис. 3.2. Підтримка фінансової стійкості України від Євросоюзу

Джерело: побудовано автором

Серед інших напрямів фінансової підтримки України з боку Європейського Союзу передбачено реалізацію низки цільових програм та ініціатив [19]. Зокрема, надання екстреної допомоги здійснюється в межах пакета обсягом 330 млн євро. На підтримку інститутів громадянського суспільства спрямовано 31 млн євро, тоді як на відновлення та модернізацію освітньої інфраструктури, зокрема шкіл, виділено 100 млн євро. Крім того, на

оперативне реагування на кризові ситуації передбачено 79 млн євро, на фінансування проєктів змішаного фінансування у формі грантів — 94 млн євро, а на реалізацію поточних проєктів, спрямованих на задоволення нагальних потреб громад на місцевому рівні, — 185 млн євро. Окремим напрямом підтримки є зміцнення кібербезпеки України, на що виділено 10 млн євро.

З метою продовження фінансової підтримки України 9 листопада 2022 року Європейська Комісія представила пропозицію щодо нового пакета макрофінансової допомоги (МФД+) загальним обсягом до 18 млрд євро. Запропонований інструмент був спрямований на забезпечення стабільного, передбачуваного та систематичного фінансування, що мало надходити в середньому в розмірі 1,5 млрд євро щомісяця. Передбачалося, що ці кошти покриють значну частину короткострокових фінансових потреб України у 2023 році та сприятимуть збереженню макроекономічної стабільності й безперебійному функціонуванню державних фінансів.

Підготовка України до повноцінної інтеграції в Європейський Союз після завершення війни потребуватиме відновлення системи дотримання фіскальних правил відповідно до європейських стандартів та вимог. Досвід держав-членів ЄС свідчить про важливу роль фіскальних правил у забезпеченні бюджетної дисципліни, макрофінансової стабільності та ефективного управління державними фінансами. Водночас сучасні реформи у сфері фіскального регулювання ЄС можуть стати важливим орієнтиром для вдосконалення української системи державних фінансів.

Повномасштабна війна та спричинений нею економічний спад стали основними чинниками порушення чинних кількісних фіскальних обмежень в Україні. Фіскальні правила являють собою законодавчо закріплені обмеження щодо використання основних інструментів фіскальної політики, зокрема державного боргу, бюджетного дефіциту, державних видатків та інших

фінансових показників. Їх головним призначенням є забезпечення фінансової дисципліни та підтримання макрофінансової стабільності.

За даними Міжнародного валютного фонду, станом на 2021 рік законодавство 105 країн світу містило різні види фінансових правил. При цьому близько третини держав використовували поєднання боргових обмежень із лімітами бюджетних видатків та правилами дефіциту бюджету, тоді як приблизно чверть країн застосовували одночасно боргові ліміти та обмеження щодо бюджетного дефіциту.

До початку повномасштабної війни в Україні функціонувала система фінансових правил, яка передбачала встановлення граничних показників державного боргу, бюджетного дефіциту та обмежень щодо надання державних гарантій за кредитами. Проте в умовах воєнного стану у 2022–2023 роках застосування цих фінансових обмежень було фактично призупинено, що призвело до суттєвого перевищення встановлених нормативних показників. Так, станом на кінець 2022 року рівень державного та гарантованого державою боргу наблизився до 85 % ВВП, а дефіцит державного бюджету досяг 19,1 % валового внутрішнього продукту.

Згідно з положеннями Бюджетного кодексу України до основних фінансових правил належать такі обмеження [13]:

- показник дефіциту державного бюджету, визначений у Бюджетній декларації на відповідний середньостроковий період, не повинен перевищувати 3 % прогнозованого обсягу валового внутрішнього продукту України (ст. 14, п. 1);

- загальний обсяг державного боргу та боргу, гарантованого державою, на завершення бюджетного періоду має залишатися в межах 60 % річного номінального ВВП України (ст. 18, п. 2).

Таким чином, на початок 2023 року встановлений борговий ліміт був перевищений приблизно у 1,4 раза, а показник бюджетного дефіциту — більш

ніж у шість разів. Водночас в умовах воєнного стану таке відхилення від фіскальних обмежень є певною мірою обґрунтованим, оскільки першочерговими завданнями держави стали забезпечення національної безпеки, фінансування оборонних потреб та протидія збройній агресії, що потребує значних додаткових видатків і залучення зовнішніх фінансових ресурсів.

Разом із тим після завершення війни питання соціально-економічного відновлення країни набуде особливої актуальності. У цих умовах одним із ключових завдань державної фінансової політики стане поступове відновлення системи фіскальних правил відповідно до європейських вимог. Реалізація такого підходу сприятиме поглибленню процесів європейської інтеграції України та створить необхідні передумови для успішного проведення переговорів щодо вступу до Європейського Союзу.

3.2. Напрями адаптації фіскальних правил України до стандартів Європейського Союзу

Ключовим нормативним документом, який визначає основні вимоги до формування та функціонування системи національних фіскальних правил у державах-членах Європейського Союзу, є Директива Ради ЄС 2011/85/EU. Вона встановлює, що кожна країна повинна впроваджувати кількісні фіскальні правила, які враховують специфіку її економічного розвитку та забезпечують узгодженість національної фіскальної політики з положеннями Договору про функціонування Європейського Союзу в середньостроковій перспективі. Зазначені правила спрямовані на підтримання належного рівня бюджетної дисципліни та забезпечення відповідності показників державного дефіциту й боргу встановленим нормативним вимогам.

Відповідно до положень Протоколу про процедуру надмірного дефіциту, основними контрольними орієнтирами вважаються такі показники:

- співвідношення між фактичним або запланованим дефіцитом державного бюджету та валовим внутрішнім продуктом, розрахованим за ринковими цінами, не повинно перевищувати 3 %;
- обсяг державного боргу не повинен перевищувати 60 % валового внутрішнього продукту, визначеного за ринковими цінами.

У країнах Європейського Союзу формування та вдосконалення системи фіскальних правил розглядається як один із ключових елементів координації фіскальної політики в межах Економічного і валютного союзу. Такий підхід обумовлений необхідністю забезпечення узгодженості між бюджетною та монетарною політикою держав-членів. Рівень координації фіскальної політики в ЄС є досить високим, а її межі чітко регламентовані. Це пояснюється тим, що негативні наслідки неефективної фіскальної політики окремих держав можуть поширюватися на інші країни валютного союзу, ускладнюючи реалізацію монетарної політики та досягнення спільних макроекономічних цілей.

Відповідно до положень Пакту стабільності та зростання держави-члени Європейського Союзу були зобов'язані забезпечувати таку бюджетну позицію, яка в середньостроковій перспективі наближалася б до збалансованого бюджету або формування бюджетного профіциту. Оцінювання виконання цієї вимоги здійснювалося на основі показників структурного бюджетного балансу, а також аналізу державних видатків без урахування одноразових або нерегулярних надходжень.

Протягом свого існування Пакт стабільності та зростання неодноразово зазнавав змін і доповнень, зокрема у 2005, 2011 та 2013 роках. У результаті реформування загальна вимога щодо підтримання бюджету, наближеного до балансу або профіциту, була замінена індивідуальними середньостроковими бюджетними цілями для кожної держави-члена. Такі цілі визначалися з урахуванням рівня державного боргу, довгострокових фіскальних ризиків та демографічних викликів, насамперед пов'язаних зі старінням населення.

Відповідно до положень Регламенту № 1466/97 держави-члени Єврозони та країни, які беруть участь у механізмі валютних курсів ERM II, повинні визначати для себе середньострокові бюджетні цілі. Такі цілі встановлюються з урахуванням необхідності забезпечення стійкості державних фінансів і, як правило, мають відповідати рівню не менше 1 % ВВП. Після набуття чинності Договором про стабільність, координацію та управління в Економічному і валютному союзі країни Єврозони взяли на себе додаткові зобов'язання щодо підтримання середньострокових бюджетних цілей на рівні щонайменше 0,5 % ВВП.

Після завершення світової фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр. в Європейському Союзі було ухвалено комплекс законодавчих змін, відомий як «Шість пакетів» (Six-Pack), спрямований на підвищення ефективності реалізації положень Пакту стабільності та зростання. У результаті реформування були переглянуті вимоги щодо контролю державного боргу. Зокрема, було запроваджено так зване правило скорочення боргу, відповідно до якого частина державного боргу, що перевищує порогове значення 60 % ВВП, повинна щорічно зменшуватися щонайменше на одну двадцяту від величини такого перевищення. Крім того, держави-члени були зобов'язані контролювати темпи зростання державних видатків поряд із досягненням визначених параметрів структурного бюджетного балансу.

У межах досягнення середньострокових бюджетних цілей країни брали на себе зобов'язання забезпечувати відповідність темпів зростання державних витрат середньостроковим темпам зростання потенційного валового внутрішнього продукту. Подальшим етапом розвитку системи фіскального регулювання стало підписання у 2012 році Договору про стабільність, координацію та управління в Економічному і валютному союзі, до якого приєдналися 25 держав-членів ЄС. Однією зі складових цього документа став

Фіскальний договір, який передбачив додаткові вимоги щодо забезпечення бюджетної дисципліни.

Згідно з положеннями Фіскального договору, якщо рівень державного боргу країни є нижчим за 60 % ВВП, а ризики втрати фіскальної стійкості оцінюються як незначні, середньострокова бюджетна ціль визначається на рівні структурного балансу сектору державного управління не нижче 1 % ВВП. Якщо ж державний борг перевищує зазначений поріг або існують підвищені ризики для фіскальної стійкості, вимоги стають більш жорсткими, а структурний баланс повинен становити не менше 0,5 % ВВП.

Починаючи з 2022 року в Європейському Союзі активізувалися дискусії щодо подальшого реформування системи фіскальних правил. Основною причиною перегляду чинних підходів стало усвідомлення того, що надмірно жорсткі обмеження можуть стримувати економічний розвиток, зокрема через скорочення можливостей для державного інвестування. Практика показала, що досягнення цільових параметрів структурного балансу та скорочення державного боргу часто супроводжувалося зменшенням обсягів державних інвестицій.

Водночас сучасні виклики потребують значних фінансових ресурсів для реалізації масштабних трансформаційних процесів. Серед ключових пріоритетів Європейського Союзу визначено забезпечення «подвійного переходу» — екологічного та цифрового, підвищення соціальної й економічної стійкості, зменшення енергетичної залежності та зміцнення оборонного потенціалу. Саме тому дедалі частіше порушується питання щодо необхідності модернізації чинних фіскальних правил.

Додатковим аргументом на користь реформування стала складність існуючої системи фіскального регулювання. Значна кількість показників, індикаторів та розрахункових параметрів ускладнювала процес оцінювання та

моніторингу, що негативно впливало на прозорість і зрозумілість фінансової політики як для державних органів, так і для громадськості.

У 2022 році Європейська Комісія оприлюднила стратегічний документ «Повідомлення Комісії до Європейського парламенту, Ради та Європейського центрального банку щодо орієнтирів реформування системи економічного управління ЄС». Документ передбачав збереження базових фінансових орієнтирів щодо максимально допустимого бюджетного дефіциту на рівні 3 % ВВП та державного боргу на рівні 60 % ВВП. Водночас основна увага приділялася необхідності забезпечення поступового скорочення боргового навантаження за умови підтримання стійкого та інклюзивного економічного зростання.

Оновлені підходи до фінансового регулювання в Європейському Союзі передбачають збереження вимог щодо контролю державного боргу, проте відмовляються від застосування правила «1/20», яке вимагало щорічного механічного скорочення боргу. На думку експертів, така норма нерідко змушувала держави застосовувати надмірно жорстку та проциклічну фінансову політику, що негативно впливало на економічний розвиток.

Згідно з новими підходами держави-члени повинні розробляти середньострокові фінансово-структурні плани, які поєднуюватимуть заходи зі скорочення державного боргу з реалізацією пріоритетних інвестиційних проєктів та проведенням необхідних економічних реформ. Такий підхід покликаний забезпечити баланс між підтриманням фінансової дисципліни та створенням умов для довгострокового економічного зростання [13].

Важливим елементом середньострокових фінансово-структурних планів країн-членів Європейського Союзу є вдосконалення системи управління державними фінансами та забезпечення ефективного захисту державних інвестицій. Такі плани мають бути узгоджені з Національними енергетичними та кліматичними програмами, що сприяє реалізації довгострокових пріоритетів

сталого розвитку, екологічної модернізації та структурної трансформації економіки.

Ключовим індикатором, який застосовується для оцінювання та контролю фіскальної політики в Європейському Союзі, є показник чистих первинних видатків сектору державного управління. Його розрахунок ґрунтується на обсязі державних видатків, скоригованому на величину дискреційних податкових надходжень, витрат на обслуговування державного боргу та циклічних видатків, пов'язаних із виплатою допомоги по безробіттю.

Саме цей індикатор визначатиме основні напрями середньострокового фіскального коригування та слугуватиме ключовим орієнтиром для формування бюджетної політики. Погоджена траєкторія зміни чистих первинних видатків має сприяти збереженню державного боргу на економічно безпечному рівні або забезпечувати його поступове зниження щонайменше до завершення періоду коригування. Водночас необхідною умовою є дотримання встановленого в Європейському Союзі граничного показника дефіциту бюджету, який не повинен перевищувати 3 % валового внутрішнього продукту. Використання зазначеного індикатора сприятиме зменшенню проциклічного впливу фіскальної політики на економіку та одночасно спростить механізми нагляду за бюджетною політикою держав-членів.

Кожна держава-член ЄС зобов'язана подавати до Європейської Комісії середньостроковий фіскально-структурний план для його оцінювання та подальшого затвердження Радою Європейського Союзу. Після схвалення такий документ стає основою для формування національної бюджетної політики. Будь-які зміни до затвердженого плану в процесі його реалізації підлягають розгляду Європейською Комісією та потребують погодження з Радою ЄС.

Досліджуючи перспективи впровадження європейських фіскальних правил в Україні, необхідно враховувати відмінності у підходах до визначення державного боргу. У країнах Європейського Союзу відповідно до Процедури

надмірного дефіциту державний борг розглядається як консолідований валовий борг сектору державного управління на кінець звітного періоду. До його складу входять зобов'язання центрального уряду, регіональних органів влади, органів місцевого самоврядування та фондів соціального страхування. Натомість в Україні поняття державного боргу переважно охоплює боргові зобов'язання центрального уряду.

Крім того, у практиці Європейського Союзу валовий борг сектору державного управління розраховується як сукупність зобов'язань за такими категоріями: AF.2 «Валюта і депозити», AF.3 «Боргові цінні папери» та AF.4 «Кредити». В українській системі обліку державного боргу категорія AF.2 фактично не враховується, що зумовлює певні відмінності у методології оцінювання боргового навантаження та може призводити до неповного відображення окремих зобов'язань держави.

Поряд із запровадженням боргових обмежень Україні доцільно застосовувати операційні фіскальні правила, які забезпечуватимуть постійний контроль за поточною фіскальною діяльністю та сприятимуть зміцненню бюджетної дисципліни.

Для приведення національної системи фіскального регулювання у відповідність до європейських вимог та забезпечення подальшого просування України на шляху до членства в Європейському Союзі доцільним є впровадження комплексу таких заходів:

- розширення сфери дії боргового обмеження на весь сектор державного управління, включаючи зобов'язання органів місцевого самоврядування та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- удосконалення підходів до розрахунку валового боргу шляхом включення до його структури категорії AF.2 «Валюта і депозити» поряд із кредитами, позиками та борговими цінними паперами;

- нормативне закріплення граничного рівня валового боргу сектору державного управління на рівні 60 % ВВП із передбаченням механізму поетапного зниження боргового навантаження у випадках перевищення цього порогу внаслідок кризових або надзвичайних подій;

- внесення до Бюджетного кодексу України положень щодо обмеження дефіциту сектору державного управління на рівні не більше 3 % валового внутрішнього продукту;

- створення механізму автоматичного коригування бюджетної політики у разі наближення показників державного боргу або дефіциту до встановлених граничних значень;

- забезпечення безперервного контролю за дотриманням фіскальних правил після запровадження Бюджетного офісу відповідно до завдань Національного плану відновлення України;

- впровадження регулярного обчислення показника чистих первинних видатків сектору державного управління із застосуванням методичних підходів та рекомендацій Європейської Комісії;

- покладення на працівників Департаменту боргової політики Міністерства фінансів України обов'язків щодо систематичної оцінки боргової стійкості держави на основі базового та стресового сценаріїв розвитку з урахуванням прогностичних параметрів чистих первинних видатків сектору державного управління.

Реалізація запропонованих заходів сприятиме адаптації національної системи фіскального регулювання до стандартів Європейського Союзу, підвищенню якості управління державними фінансами та формуванню необхідних інституційних передумов для успішної європейської інтеграції України.

Висновки до розділу

Результати дослідження засвідчили, що в умовах повномасштабної збройної агресії та значних економічних потрясінь фінансова допомога Європейського Союзу стала одним із визначальних чинників підтримання макрофінансової стійкості України. Запровадження програми Ukraine Facility та інших механізмів фінансової підтримки має на меті не лише забезпечення поточних бюджетних потреб держави, а й формування необхідних передумов для повоєнної відбудови, структурної модернізації економіки та поглиблення євроінтеграційних процесів.

У ході дослідження також встановлено, що надання фінансової допомоги з боку ЄС супроводжується посиленням вимог до прозорості, підзвітності та результативності використання державних коштів. За таких умов особливої актуальності набуває вдосконалення системи державного фінансового контролю, зміцнення інституційної спроможності Державної аудиторської служби України, розвиток механізмів моніторингу й оцінювання ризиків, а також впровадження дієвих інструментів запобігання шахрайству відповідно до практик і стандартів Європейського Союзу.

Дослідження засвідчило, що подальше просування України на шляху до членства в Європейському Союзі потребуватиме поступового відновлення та модернізації системи фіскальних правил. Незважаючи на обґрунтоване відхилення від установлених бюджетних і боргових обмежень у період воєнного стану, у середньостроковій перспективі важливим завданням залишається повернення до принципів фіскальної дисципліни та забезпечення стійкості державних фінансів.

Аналіз сучасної практики функціонування фіскальних правил у країнах Європейського Союзу дозволив встановити, що ключовими орієнтирами залишаються граничний рівень бюджетного дефіциту в розмірі 3 % ВВП та державного боргу на рівні 60 % ВВП. Водночас сучасна модель фіскального

управління ЄС поступово переходить від жорстких універсальних обмежень до більш гнучких середньострокових фінансово-структурних планів, які поєднують забезпечення бюджетної стабільності з необхідністю фінансування інвестиційних та структурних реформ.

Обґрунтовано, що для гармонізації національної системи управління державними фінансами з європейськими вимогами Україні доцільно вдосконалити механізми обліку та контролю державного боргу, поширити дію боргових обмежень на весь сектор державного управління, законодавчо закріпити сучасні фінансові правила, запровадити автоматичні механізми бюджетного коригування та здійснювати постійний моніторинг показників фінансової стійкості. Важливим напрямом також є впровадження методології розрахунку чистих первинних видатків сектору державного управління відповідно до практики Європейської Комісії.

Таким чином, приведення фінансової політики України у відповідність до вимог і стандартів Європейського Союзу є важливою передумовою для подальшого просування держави на шляху європейської інтеграції та вдосконалення системи управління публічними фінансами. Впровадження запропонованих заходів сприятиме посиленню бюджетної дисципліни, забезпеченню стабільності державних фінансів у довгостроковій перспективі, зміцненню довіри з боку міжнародних партнерів і кредиторів, а також формуванню необхідних інституційних та економічних умов для набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі.

ВИСНОВКИ

У процесі проведеного дослідження було висвітлено теоретичні засади та практичні особливості реалізації фіскальної політики в державах Європейського Союзу, досліджено специфіку функціонування Єврозони, а також проаналізовано можливості адаптації європейського досвіду для вдосконалення системи державних фінансів України в контексті європейської інтеграції.

За результатами дослідження встановлено, що фіскальна політика є одним із найважливіших інструментів державного впливу на економічні процеси, оскільки сприяє забезпеченню макроекономічної стабільності, стимулюванню економічного розвитку та підтриманню фінансової стійкості держави. У країнах Європейського Союзу її реалізація базується на системі фіскальних правил, основною метою яких є зміцнення бюджетної дисципліни та запобігання надмірному зростанню державної заборгованості. Базовими орієнтирами такої системи залишаються обмеження бюджетного дефіциту на рівні 3 % валового внутрішнього продукту та державного боргу на рівні 60 % ВВП. Доведено, що розвиток і вдосконалення фіскальних правил у ЄС відбувалися під впливом фінансово-економічних криз та були спрямовані на досягнення оптимального поєднання між забезпеченням фіскальної стійкості й створенням сприятливих умов для економічного зростання.

Дослідження інституційних засад функціонування Єврозони показало, що ефективність валютного союзу забезпечується комплексною взаємодією наднаціональних інституцій, зокрема Європейського центрального банку, Єврогрупи, Європейської системи центральних банків та Європейської Комісії. Встановлено, що запровадження єдиної валюти сприяло поглибленню економічної інтеграції, розширенню внутрішнього ринку та зміцненню фінансової стабільності країн-членів. Водночас функціонування Єврозони супроводжується необхідністю узгодження фіскальної політики держав та дотримання спільних бюджетних правил.

У роботі проаналізовано сучасні тенденції розвитку Єврозони та оцінено ефективність функціонування євро в умовах новітніх економічних викликів. Встановлено, що, незважаючи на вплив глобальної фінансової кризи, пандемії COVID-19, енергетичної кризи та наслідків повномасштабної війни російської федерації проти України, євро зберігає статус однієї з провідних світових валют та залишається важливим інструментом економічної інтеграції. Водночас сучасна реформа фіскальних правил ЄС спрямована на забезпечення більшої гнучкості бюджетної політики за одночасного збереження вимог щодо фіскальної дисципліни.

У процесі дослідження було здійснено аналіз фіскальних показників Республіки Польща та їх взаємозв'язку з критеріями конвергенції Єврозони. Результати кореляційного аналізу засвідчили відсутність суттєвої лінійної залежності між довгостроковими процентними ставками Польщі та відповідними середніми показниками Єврозони. Водночас дослідження гармонізованого індексу споживчих цін (НІСР) продемонструвало наявність сильного прямого зв'язку між досліджуваними показниками, що свідчить про високий рівень інтегрованості польської економіки до європейського економічного простору. Отримані результати підтверджують значний рівень макроекономічної конвергенції Польщі з країнами Європейського Союзу.

Окрему увагу приділено дослідженню фінансової підтримки України з боку Європейського Союзу та її значення для забезпечення макрофінансової стабільності держави. Встановлено, що програма Ukraine Facility є важливим інструментом підтримки економічного відновлення України та одночасно механізмом стимулювання структурних реформ відповідно до європейських стандартів. Реалізація цієї програми передбачає підвищення ефективності державного фінансового контролю, прозорості бюджетних процесів та підзвітності органів державної влади.

На основі аналізу європейського досвіду обґрунтовано необхідність адаптації фіскальних правил України до стандартів Європейського Союзу. Визначено, що пріоритетними напрямками реформування є вдосконалення механізмів контролю за державним боргом, розширення охоплення сектору державного управління під час оцінювання боргового навантаження, законодавче закріплення сучасних бюджетних обмежень, впровадження автоматичних механізмів коригування фіскальної політики та запровадження моніторингу показника чистих первинних видатків відповідно до методології Європейської Комісії.

Отже, успішна інтеграція України до Європейського Союзу потребує не лише гармонізації законодавства, а й комплексного реформування системи державних фінансів відповідно до сучасних європейських підходів. Імплементация європейських фіскальних правил сприятиме зміцненню бюджетної дисципліни, підвищенню ефективності управління державними фінансами, забезпеченню довгострокової фіскальної стійкості та створенню необхідних передумов для повноправного членства України в Європейському Союзі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Eyraud L. Second Generation Fiscal Rules: Balancing Simplicity, Flexibility, and Enforceability / IMF Fiscal Affairs Department / TOKYO FISCAL FORUM. JUNE 4. 2018. URL: https://www.mof.go.jp/pri/research/seminar/fy2018/tff2018_s1_04.pdf3.
2. Kumar M. and others. Fiscal Rules Anchoring Expectations for Sustainable Public Finances / INTERNATIONAL MONETARY FUND. 2009. December 16. 72 p. URL: <https://www.imf.org/external/np/pp/eng/2009/121609.pdf>.
3. Kopits G. Fiscal Rules: Useful Policy Framework or Unnecessary Ornament? / IMF Working Paper. September 2001. 24 p., p. 4-5 <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2001/wp01145.pdf>.
4. Копич Р. І. Зовнішні ефекти фіскальної політики найбільших країн єврозони для країн Південної Європи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. Випуск 28, частина 1. С. 164-169.
5. Крихтіна Ю.О., Карачарова К.А. фіскальна стійкість європейських країн в контексті сучасних викликів та загроз. URL: <http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/16655/3/Krykhtina.pdf>.
6. Панфілова Т. О. Реформування фіскальної політики європейського союзу: досвід для України. Актуальні питання у сучасній науці. 2022. №6. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/5081/5110>.
7. Шевченко В. М. Принципи фіскальної політики держави на різних фазах економічного циклу. URL: <https://econforum.duan.edu.ua/images/PDF/2012/2/55.pdf>.
8. Єврозона. URL: <https://www.dw.com/uk>.
9. Країни ЄС, які не входять до єврозони, не готові до введення єдиної валюти – звіт. 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/06/11/661619>.
10. Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00118/default/table>

11. Пауел Н. Рішення чи гамівна сорочка? Нові фіскальні правила ЄС. 2024. URL: <https://uk.eureporter.co/politics/european-parliament-2/2024/04/24/a-solution-or-a-straitjacket-new-eu-fiscal-rules>.
12. Уряди ЄС досягли угоди щодо нових фіскальних правил. URL: <https://zn.ua/ukr/europe/urjadi-jes-dosjahli-uhodi-shchodo-novikh-fiskalnikh-pravil.html>.
13. Богдан Т. Нові фіскальні правила в ЄС: перспективні завдання для України. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/6/697731>.
14. Маршалок Т., Мороз І. Шляхи досягнення економічної рівноваги через забезпечення фіскальної стійкості в країні. Економічний аналіз. 2019 рік. Том 29. № 3. С. 49-62.
15. Томнюк Т. Л. Фіскальні та регулюючі аспекти оподаткування прибутку підприємств в Україні. 2019. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2019/47.pdf.
16. Хомутенко В. П., Хомутенко А.В. Фрагментарний аналіз механізму дії регулюючої функції податку на прибуток підприємств в Україні. *Evropský časopis ekonomiky a managementu*. 2017. №1. С. 70-76. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/5769>
17. Офіційний сайт Євростат. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>.
18. Басалаєва А. Як європейські кошти змінюють систему фінконтролю в Україні. 2024. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/06/11/714996>
19. Від початку війни Євросоюз мобілізував понад 19,7 мільярдів євро допомоги Україні. URL: <https://pon.org.ua/novyny/10046-vid-pochatku-viiny-yevrosouz-mobilizuvav-ponad-197-miliardiv-ievro-dopomogy-ukraini.html>
20. Mortensen J. Economic Policy Coordination in the Economic and Monetary Union From Maastricht via the SGP to the Fiscal Pact. CEPS Working Documents. August 2013. №381. 23 p. URL: <https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2013/08/WD381%20JM%20Policy%20Coordination.pdf>.

21. Polyakova Yu. V., Shayda O. Ye., Stepanov A. V. Factors influencing innovative development and inventive activity: experience of eu member countries. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. пр. 2023. Вип. 2(160). P. 22-28.
22. Shevchuk V. Exchange-rate pass-through in Ukraine // M. Papież and S. Śmiech (Eds.), The 13th Professor Aleksander Zelias International Conference on Modelling and Forecasting of Socio-Economic Phenomena. Conference Proceedings. Cracow: Wydawnictwo Małopolskiej Szkoły Administracji Publicznej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, 2020. pp. 205-213. pliki.konferencjazakopianska.pl/proceedings_2020/pdf/2020_Monografia.pdf
23. Shevchuk V. Monetary Policy Transmission Mechanisms in the Central and Eastern European Countries // Argumenta Oeconomica Cracoviensia. 2020. №. 2(23). pp. 51-68. <https://aoc.uek.krakow.pl/article/view/1908>.
24. Shevchuk V., Kopych R. Exchange Rate Volatility, Currency Misalignment, and Risk of Recession in the Central and Eastern European Countries. Risks. 2021. Vol. 9. №5. 19 p. <https://doi.org/10.3390/risks9050082> SCOPUS, Web of Science.
25. Schick A. The Role of Fiscal Rules in Budgeting. OECD Journal on Budgeting. 2003. No. 3. Vol. 3. P. 7-34. URL: <https://www.oecd.org/gov/budgeting/43494591.pdf>.
26. Treaty on Stability, Coordination and Governance in the Economic and Monetary Union. URL: [https:// www.consilium.europa.eu/media/20399/st00tscg26_en12.pdf](https://www.consilium.europa.eu/media/20399/st00tscg26_en12.pdf).